

Bölüm 6: Paydaş Katılımı

İçindekiler

6	Paydaş Katılımı.....	6-1
6.1	Giriş	6-1
6.2	Yasal İçerik	6-2
6.2.1	Ulusal Gereklilikler.....	6-3
6.2.2	Finansman için Standartlar ve Kılavuzlar	6-5
6.2.2.1	OECD Ortak Yaklaşımları	6-5
6.2.2.2	Ekvator Prensipleri.....	6-6
6.2.2.3	Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası	6-6
6.2.2.4	IFC Performans Standartları	6-6
6.2.3	Uluslararası Sözleşmeler	6-7
6.2.3.1	Aarhus Sözleşmesi	6-7
6.2.3.2	Espoo Sözleşmesi (1991)	6-7
6.3	Paydaş Katılımına Yaklaşım.....	6-7
6.3.1	Paydaş Katılımı Planı.....	6-8
6.3.2	Paydaşların Belirlenmesi	6-8
6.3.2.1	Kıyı Toplulukları.....	6-9
6.3.2.2	Hassas Topluluklar	6-14
6.3.3	Paydaşlardan Geri Bildirimlerin Alınması.....	6-15
6.3.4	Paydaş Katılımı Veri Tabanı	6-15
6.3.5	Şikayet Prosedürü	6-16
6.4	Proje Aşamalarına göre Paydaş Katılımı.....	6-16
6.4.1	Geliştirme Aşaması.....	6-17
6.4.1.1	Genel Bakış	6-17
6.4.1.2	Tamamlanmış Faaliyetler - Bildirim	6-19
6.4.1.3	Tamamlanmış Faaliyetler - Kapsam Belirleme Süreci.....	6-19
6.4.1.4	Tamamlanmış Faaliyetler - ÇSED Ara Görüşmeleri	6-28
6.4.1.5	Tamamlanmış Faaliyetler - Veri Toplama Toplantıları	6-28
6.4.1.6	Tamamlanmış Faaliyetler - Ulusal ÇED Raporu	6-28
6.4.1.7	Tamamlanmış Faaliyetler - Karadeniz Komisyonu.....	6-29
6.4.1.8	Planlanmış Faaliyetler - ÇSED Raporu'nun Paylaşımı ve Paydaş Katılımı.....	6-29
6.4.2	İnşaat, İşletim Öncesi, İşletme ve Hizmetten Çıkarma Aşamaları	6-31
6.5	Paydaşların Görüş ve Önerileri.....	6-31
6.5.1	Genel Bakış	6-31
6.5.2	Yetkili Resmi Makamlar	6-32
6.5.3	Halk ve Diğer Sivil Paydaşlar	6-37
6.6	Sonuçlar	6-45

Tablolar

Tablo 6.1 Paydaş Kategorileri ve Paydaşların Belirlenmesi	6-10
Tablo 6.2 Kapsam Belirleme Katılım Toplantıları.....	6-25
Tablo 6.3 İrtibat Bilgileri	6-30
Tablo 6.4 Yetkili Resmi Kurumlardan Alınan Görüşler	6-33
Tablo 6.5 Halkın ve Diğer Paydaşların Görüşleri.....	6-38

Şekiller

Şekil 6.1 Ulusal ÇED ve Uluslararası ÇSED Süreçleri.....	6-4
Şekil 6.2 Proje Aşamalarına göre Paydaş Katılımı.....	6-18
Şekil 6.3 Sinop'taki Sunum ve Halkın Katılımı Toplantısı Paneli.....	6-20
Şekil 6.4 Sinop'taki Halkın Katılımı Toplantısı'ndaki Proje Paneli	6-21
Şekil 6.5 17 Temmuz 2013 "Hürriyet" Gazetesindeki Duyuru ve Sinop'taki Görüş Bildirim Kutusu ve Resmi Duyuru, Talimatlar, Basılı Raporlar ve Görüş Formları	6-22
Şekil 6.6 ÇED ve ÇSED Katılım Toplantılarının Gerçekleştirildiği Şehirler	6-24
Şekil 6.7 İstanbul'daki Yuvarlak Masa Toplantısı	6-26
Şekil 6.8 İstanbul'daki Yuvarlak Masa Toplantısı'ndaki Sunum, Panel ve Proje Bilgilendirme Sunumu	6-27
Şekil 6.9 Ankara'daki Yuvarlak Masa Toplantıları.....	6-27

6 Paydaş Katılımı

6.1 Giriş

Bu bölümde, South Stream Transport'un paydaş katılımına yaklaşımı, amacı ve ilgili yasal düzenlemeler tanımlanmaktadır. ÇSED için bu güne kadar gerçekleştirilmiş ve ileride gerçekleştirilmesi planlanan katılım faaliyetleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu bölümde ayrıca günümüze kadar paydaşlar tarafından sunulan görüşler ve bu görüşlerin bu ÇSED raporu içerisinde ne şekilde ele alındığı özetlenmektedir.

Bu bölümde, ayrıca, ulusal anlamda önemli olması nedeniyle ulusal Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) paydaş katılımı süreci de ele alınmaktadır ve South Stream Transport'un bu süreçteki yaklaşımı yalnızca ulusal mevzuat ile değil, ayrıca Uluslararası İyi Sanayi Uygulamaları (GIIP) ile de uyumludur. Ulusal ÇED ve ÇSED süreçleri ayrı ayrı ve paralel bir şekilde uygulanmış olsa da, her iki süreç için gerçekleştirilen katılım faaliyetleri bu bölümde ele alınmaktadır. South Stream Transport ÇSED çalışmasında hem ÇED hem de ÇSED süreçlerinde bildirilen paydaş görüşlerini göz önünde bulunduracaktır.

Bu Bölüm aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır:

- **Bölüm 6.2** paydaş katılımı programının geliştirildiği ulusal ve uluslararası çerçeveyi tanımlamaktadır;
- **Bölüm 6.3** paydaş katılımı programı temelinin yanı sıra, destekleyici belgeleri ve süreçleri tanımlamaktadır;
- **Bölüm 6.4** Proje yaşam döngüsünün her bir aşaması için paydaş katılım faaliyetlerini özetlemektedir; ve
- **Bölüm 6.5** günümüze kadar alınmış olan görüş, soru ve önerileri özetlemektedir.

Paydaş katılımı (diyalog, görüşme ve bilgi paylaşımı dahil olmak üzere), Proje'nin planlaması, geliştirilmesi ve uygulanmasında önemli bir unsurdur. Etkin bir paydaş katılımı, iyi tasarıma katkıda bulunur, yerel toplumlarla ilişkileri geliştirir ve risklerin ve sorunların erkenden tanımlanması ile potansiyel gecikmeleri azaltır. South Stream Transport, Proje yaşam döngüsü boyunca paydaşlarla şeffaf ve saygılı bir diyalog içine girmeyi taahhüt etmektedir.

Proje için katılım yaklaşımı, paydaşların Proje'den sağlayacağı çeşitli faydaların yanı sıra paydaşların konumu, dilleri, kültürleri ve bilgiye erişimlerini ve farklı katılım fırsatlarını (idari katılım süreçlerinin yanı sıra ÇSED süreci vasıtasıyla) göz önünde bulunduran yöntemler ile paydaşlarla görüşebilmek için tasarlanmış bir dizi faaliyeti içerir. Proje'nin paydaş katılımına yaklaşımı; paydaşların görüşme süreçleri hakkında bilgilendirilmesini sağlamaya yönelik azami çabayı göstermeyi, Proje, ÇED ve ÇSED süreçleri hakkında anlaşılır bilgilere ulaşımı sağlamayı ve soru sorma, bilgilendirici yanıt alma ve Proje hakkında anlamlı görüşler geliştirmelerini olanaklı kılmayı içermektedir. Proje'nin paydaş katılımına yaklaşımı, **Bölüm 2 Politik, Yasal ve İdari Çerçeve'de** özetlenen ve Bölüm 6.2'de belirtilen Proje'de uygulanabilir ulusal yasal gereklilikler ve uluslararası standartlara paralel olarak geliştirilmiştir.

Paydaş katılımı ÇSED sürecinin önemli bir parçasıdır, çünkü ÇSED Raporunun hazırlanmasında paydaşların menfaat ve kaygıları hakkında bilgi sağlamak ve paydaşlara onları etkileyebilecek kararlarda göz önünde bulundurulacak olan bu menfaat ve kaygıları bildirmeleri için olanak tanımaktadır. Etkin katılım ayrıca, paydaşlar ve South Stream Transport arasında güvene ve saygıya dayanan bir ilişkinin oluşmasına yardımcı olur.

South Stream Transport, Proje için paydaş katılımı faaliyetlerinin planlanmasında ve uygulanmasında yukarıda belirtilen prensipleri dikkate almıştır (Bölüm 6.3).

BİLİNMEŞİ GEREKEN TERİMLER

Katılım/Görüşme: Paydaşların görüşlerini bildirmelerine ve bunların proje planlaması ve uygulaması sırasında alınacak kararlarda değerlendirilmesine olanak sağlayan, projeyi gerçekleştirecek olan taraf ile paydaşlar arasında gerçekleşen çift taraflı bir diyalog ile bilgi, fikir ve endişelerin paylaşılması.

Bilgi Paylaşımı: Bilginin paydaşlar için erişilebilir olmasının sağlanması. Raporların veya belgelerin yayınlanmasını (dijital ve/veya baskı biçiminde) ve açıklama süreci ile ilgili duyuruları içerir.

Şikayet: Proje ile ilgili faaliyetlerden olumsuz şekilde etkilendiklerini düşünen bireylerin, grupların veya organizasyonların yaptığı resmi şikayet.

Şikayet Prosedürü: Bir çözüme ulaştırılabilmeleri için şikayetlerin kayıt altına alınması ve bunlara değinilme süreci.

Etki Azaltma: Olumsuz etkileri önlemek, engellemek ve azaltmak veya dengelemek için ÇSED süreci vasıtasıyla geliştirilen önlemler. Bunlar, olumlu etkileri arttırıcı önlemleri de içerebilir.

Paydaş: Proje'den potansiyel olarak etkilenen veya bir proje ile ilgisi veya proje üzerinde etkisi bulunan birey, grup veya organizasyon.

Paydaş Katılım Planı: Paydaş Katılım Planı (PKP), ÇSED raporunun bir parçasını oluşturur ve bir projenin yaşam döngüsü boyunca paydaş katılımını yönlendirmek için bir plan ve uygulama stratejisi sunar.

6.2 Yasal İçerik

Bu bölüm Proje'ye uygulanan yasal çerçeveyi tanımlamaktadır. Proje'nin paydaş katılımına yaklaşımı hem yasal gereklilikleri, hem de Uluslararası İyi Sanayi Uygulamaları (GIIP) prensiplerini değerlendirmekte ve aşağıdakileri gerçekleştirmeyi hedeflemektedir:

- ÇED süreci boyunca halkın katılımı ve bilgi paylaşımına yönelik Türk mevzuatı gerekliliklerini karşılamak (Bölüm 6.2.1'de açıklanmıştır);
- ÇSED süreci boyunca halkın katılımı ve bilgi paylaşımı için bir çerçeve sağlayan Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi ile ilişkili olarak uluslararası standartlar ve finans kılavuzlarına (ve Uluslararası İyi Sanayi Uygulamalarına) uyum sağlamak (Bölüm 6.2.2'de açıklanmıştır); ve
- Proje için paydaş katılımı ile ilgili uluslararası anlaşmalar ve protokollere uyum sağlamak (Bölüm 6.2.3'de açıklanmıştır).

Ulusal ÇED ve uluslararası ÇSED süreçleri Şekil 6.1’de gösterilmiştir. Türkiye ÇED süreci için görüşme ve bilgi paylaşım gereklilikleri, uluslararası ÇSED süreçlerine benzer paydaş katılımı süreçlerini içermektedir. Her ikisi de, etkilenen taraflar ile görüşme yapılmasını öngören prensipler içermektedir.

South Stream Transport, iki süreci uyumlaştırmayı, tekrarı engellemeyi ve uygun olan ve izin verilen durumlarda, süreçlerin birbirlerini bilgilendirdiklerinden emin olmayı amaçlamaktadır. Yasal çerçeve **Bölüm 2 Politik, Yasal ve İdari Çerçeve’de** özetlenmiştir ve bunun paydaş katılımı ile ilgili unsurları daha ayrıntılı olarak Bölüm 6.2’de açıklanmıştır.

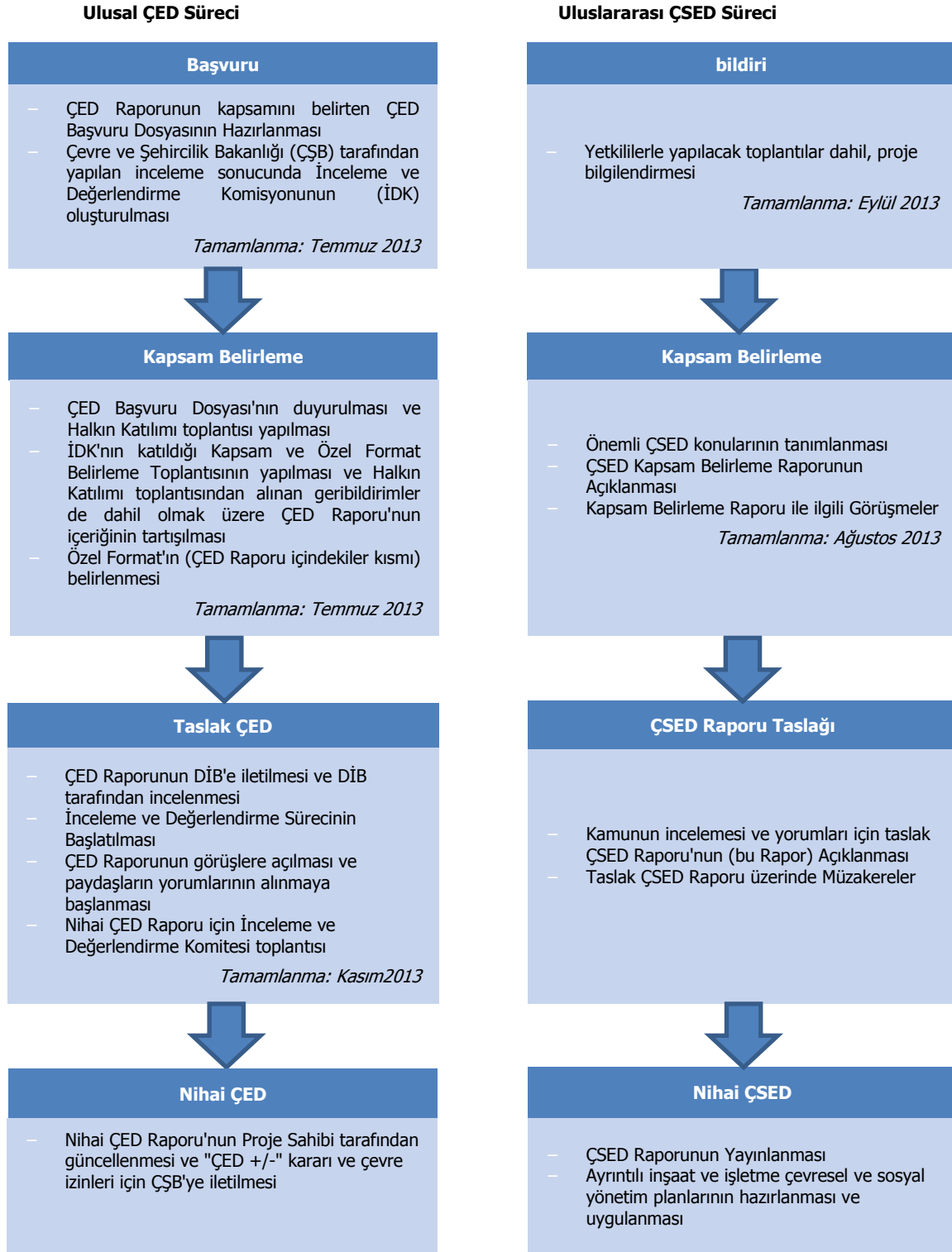
6.2.1 Ulusal Gereklilikler

Türkiye ÇED süreci için katılım ve bilgi paylaşım gereklilikleri, 7 Şubat 1993’de yürürlüğe girmiş ve 23 Haziran 1997 ve 6 Haziran 2002 tarihlerinde revize edilmiş olan Türk ÇED Yönetmeliğinde (Ref. 6.1) açıklanmaktadır. Avrupa Birliği (AB) Direktifleri 85/337/EEC ve 97/11/EC (Ref. 6.2 ve Ref. 6.3) ile uyumluluk sağlayan son revizyon, 17 Temmuz 2008’de yayınlanmıştır.

Uluslararası ÇSED sürecine benzer olarak ÇED sürecinde halkın katılımı, Proje’den etkilenebilecek veya faydalanabilecek paydaşların Proje sürecine katılmalarına ve Proje hakkında görüş bildirmelerine imkan sağlamayı amaçlayan bir gerekliliktir. ÇED halkın katılımı faaliyetleri sonucunda elde edilen tüm paydaş geribildirimleri ve ÇED süreci boyunca resmi kurumlardan alınan ilgili görüşler bu ÇSED Raporu’na dahil edilmiştir.

Halkın katılımı süreci, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇSB) tarafından yönetilmektedir ve ÇED sürecinin gerekliliklerinden biridir; süreç dört unsuru içerir:

- **Başvuru** - ÇED Başvuru Dosyasının (ÇEDBD) sunulmasını, ÇSB tarafından incelenmesini ve İnceleme ve Değerlendirme Komitesi’nin (İDK) oluşturulmasını içerir;
- **Kapsam Belirleme** - İnceleme dönemi sonrasında ÇEDBD halkın görüşüne açılır ve ÇSB, Proje ve ÇED süreci hakkında içerisinde potansiyel çevresel ve sosyal etkilerin ön bir değerlendirmesinin de bulunduğu bilgilerin, Proje ile ilgili sorularını sormak veya görüşlerini bildirmek üzere davet edilen kamuoyu ile paylaşıldığı bir Halkın Katılımı toplantısı (toplantıları) düzenler. İDK’nın katıldığı bir Kapsam ve Özel Format Belirleme (KÖFB) toplantısı düzenlenir ve ÇED Raporunun içeriği, Halkın Katılımı toplantısından alınan paydaş geribildirimleri de dahil olacak şekilde tartışılır. Özel Format (ÇED Raporu İçindekiler bölümü) belirlenir;
- **Taslak ÇED** - Taslak ÇED Raporu’nun, inceleme için ÇSB’ye sunulmasından sonra İnceleme ve Değerlendirme Süreci başlar. Taslak ÇED Raporu halkın erişimine açılır (ÇSB’nin internet sayfasındaki duyurular vasıtasıyla) ve paydaşlar, ÇSB tarafından duyurulan bir zaman aralığı içerisinde görüşlerini bildirme olanağına sahip olurlar. Paydaşlar tarafından sunulan görüşler, ÇSB ve İDK tarafından değerlendirilir. Nihai ÇED Raporunda ele alınmak üzere geribildirim sağlanması amacıyla ÇSB ve İDK ile bir İnceleme ve Değerlendirme Toplantısı gerçekleştirilir; ve
- **Nihai ÇED** - Taslak ÇED Aşamasında paydaşlardan alınan görüşler, gerektiği şekilde ÇED Raporu’nda yansıtılır. Bunu takiben nihai ÇED Raporu ÇSB’ye sunulur ve ÇSB tarafından 10 gün süre ile internet ortamında yayınladıktan sonra “ÇED Olumlu” veya “ÇED Olumsuz” kararı verilir.

Şekil 6.1 Ulusal ÇED ve Uluslararası ÇSED Süreçleri

6.2.2 Finansman için Standartlar ve Kılavuzlar

Yukarıda belirtilen ÇED gerekliliklerine ek olarak Proje, uluslararası finansman standartları ve kılavuzları ile Uluslararası İyi Sanayi Uygulamalarına (GIIP) uygun olarak geliştirilmektedir. ÇSED ve daha ayrıntılı olarak paydaş katılımı ile ilgili olarak yürürlükteki standartlar aşağıdaki gibidir:

- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) Çevresel ve Sosyal Durum Tespitine Ortak Yaklaşımlar (Ref. 6.4);
- Ekvator Prensipleri III (Ref. 6.5; Ref. 6.6);
- Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası (Ref. 6.7); ve
- Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC) Performans Standartları (PS) (Ref. 6.8).

Yukarıda listelenen bütün standartlar ve kılavuzlar, uluslararası hukuk kapsamında ulusal yükümlülükleri uygulayan kanunlar da dahil olmak üzere yürürlükteki ulusal mevzuata uyumluluğu gerektirmektedir.

Paydaş katılımına da uygulanan bu uluslararası standartların ve kılavuzların detayları aşağıda Bölüm 6.2.2.1 ilâ 6.2.2.5'te verilmektedir.

6.2.2.1 OECD Ortak Yaklaşımları

Bölüm 2'de detaylandırıldığı gibi, OECD'nin Resmi Olarak Desteklenen İhracat Kredileri ve Çevresel ve Sosyal Durum Değerlendirmesi için Ortak Yaklaşımlar'ı ('Ortak Yaklaşımlar') (Ref. 6.4), karar alırken çevresel ve sosyal riskleri dikkate alarak ihracat kredileri için resmi destek sağlamayı amaçlayan bir kılavuz niteliğindedir.

Paydaş katılımı ile ilgili olarak, 'Ortak Yaklaşımlar' şunları önermektedir:

- ÇSED raporları ve ilgili bilgiler etkilenen toplumlara, en az 30 gün boyunca, onların erişebileceği bir dilde sunulmalı; ve
- OECD üye ülkeleri, ÇSED bilgisinin açıklanmasını teşvik ederek karar verme sürecinde şeffaflığı, tahmin edilebilirliği ve sorumluluğu geliştirmeli ve insan haklarının korunmasını ve buna duyulan saygıyı teşvik etmelidir.

Türkiye, bir OECD ülkesidir ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Anlaşması'nı 2 Ağustos 1961 tarihinde onaylamıştır (Ref. 6.9). Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı ev sahibi ülkeleri (Türkiye, Bulgaristan, Rusya) arasında yalnızca Türkiye OECD üyesidir.

6.2.2.2 Ekvator Prensipleri

Prensip 5: Paydaş Katılımı'nda paydaş katılımı için kılavuzları içerir. Belirli projeler¹ için, Ekvator Prensipleri paydaşlarla (etkilenen topluluklar dahil; Ref. 6.5 ve 6.6) yapılandırılmış ve kültürel anlamda uygun bir görüşmenin gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca paydaşların bilgilendirilmiş katılımına yardımcı olmalı ve Proje'nin karar verme sürecinde etkilenen toplulukların endişelerinin nasıl değerlendirildiğini göstermelidir. Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası.

6.2.2.3 Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası

Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC) Finanse Edilen Projeler için Gerekli olan Çevresel ve Sosyal Değerlendirmeler (Ref. 6.7) (**Bölüm 2 Politik, Yasal ve İdari Çerçeve**), genel olarak IFC Performans Standartları ile uyumludur. Kılavuza göre amaç proje sahiplerinin, alınan çeşitli önlemler ile uygun çevresel ve sosyal dikkati göstermelerinin ve böylece JBIC'nin finansmanını sağladığı projelerin çevre ve yerel toplumlar üzerinde sebep olduğu etkilerin önlenmesinin veya azaltılmasının ve kabul edilemeyen etkilere sebep olmamalarının sağlanmasıdır.

Paydaş Katılımına özel olarak ve Bölüm 6.2.2.4'te tanımlanan IFC standartlarıyla uyumlu bir şekilde JBIC, projelerin, planlandıkları ülke ve yerel bölgede sosyal olarak uyumlu şekilde kabul edilebilir olmaları açısından yeterli ölçüde koordine edilmelerini gerektirmektedir. Potansiyel anlamda büyük çevresel etkiye sahip Projeler için, yerel halk gibi paydaşlarla yeterli sayıda görüşme yapılmalı ve bu, proje planları için alternatiflerin değerlendirildiği erken bir aşamada paylaşılan bilgilerle gerçekleştirilmelidir. Bu görüşmelerin sonuçları proje planının içeriklerine dahil edilmelidir; çevresel ve sosyal etkiye açık olanlar ve toplum içerisinde karar verme sürecine katılımları çok az olan kadınlar, çocuklar, yaşlılar, yoksullar, etnik azınlıklar gibi hassas sosyal gruplar için uygun değerlendirmeler yapılmalıdır.

6.2.2.4 IFC Performans Standartları

IFC Performansı Standartları (PS1), uluslararası finans kurumlarından (Ref. 6.8) finansman arayan özel sektör projelerine uygulanır ve ayrıca diğer finansman kılavuzlarını destekleyebilir (Ekvator Prensipleri ve OECD Ortak Yaklaşımları dahil). IFC PS 1—Çevresel ve Sosyal Risklerin ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi—projenin gelişiminin bir parçası olarak paydaş katılımı için kılavuzları belirler.

IFC PS1, proje sponsorlarının, Projeden etkilenen toplumlara, bu toplumlarla, onları etkileyen konularla ilgili yeterli iletişimi sağlamak için fırsatlar sunmasını ve bunların desteklenmesi gerektiğini belirtir. Ayrıca, çevresel ve sosyal sorunlar ile ilgili bilgilerin paylaşılması ve etkilenen bireylerden, gruplardan, toplumlardan ve diğer paydaşlardan gelen bildirimlerin (sorular, görüşler, şikayetler gibi) cevaplandırılması ve uygun bir şekilde yönetilmesi gerektiğini belirtir.

¹ OECD üyesi olmayan ülkelerde bulunan Kategori A ve uygun olarak Kategori B projeleri ve Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri Veri Tabanı'na göre tanımlanan Yüksek-Gelir olarak belirtilmemiş OECD ülkelerinde bulunanlar. Kategori A projeleri, potansiyel olumsuz çevresel veya sosyal riskler ve/veya çeşitli, geri döndürülemez veya emsalsiz etkilere sahip olan projeler için tanımlanır. Kategori B projeleri, sınırlı olumsuz risklere sahiptir. Proje, bir Kategori A projesi olarak tanımlanmaktadır.

IFC PS1 ayrıca bir Çevresel ve Sosyal Değerlendirme ve Yönetim Sistemi'nin (ÇSYS) ve bir Paydaş Katılımı Planı'nın geliştirilmesini ve uygulanması gerektiğini belirtir. Katılımın beklenen etki boyutuna ve türüne göre şekillendirilmesi ihtiyacına odaklanır ve bir projeden etkilenebilecek toplumların yanı sıra, diğer paydaşlar için de bunun uygun hale getirilmesini önerir. Bu yaklaşım, dezavantajlı ve hassas grupların etkin olarak katılım sağlamasını içermektedir.

Bilgi paylaşımı ile ilgili olarak IFC PS1, proje sahiplerinin etkilenen toplumların proje ve ÇSED süreci hakkında anlaşılabilir bilgilere erişiminin sağlamasını ve proje riskleri, etkileri ve etki azaltma önlemleri hakkında bu paydaşlara kendi fikirlerini ifade etme şansını vermesini ve proje sahibinin bunları değerlendirip cevaplandırmasını gerektirmektedir.

IFC PS1'de ayrıca bir Şikayet Prosedürü gerekliliği belirtilmiştir. Proje faaliyetlerinden kaynaklanan toplum şikayetlerinin toplanması ve bunların çözülmesi için bir Şikayet Prosedürü tasarlanmalıdır. IFC PS1 ayrıca, görüşme süreci veya Şikayet Prosedürü vasıtasıyla tanımlananlar da dahil ilgili konular hakkında etkilenen toplumlara belirli aralıklarla rapor verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

6.2.3 Uluslararası Sözleşmeler

6.2.3.1 Aarhus Sözleşmesi

Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi, 1998'de kabul edilmiştir, Ref. 6.10) de ayrıca paydaş katılımına ilişkin hükümler içermektedir. Kamu için Çevresel bilgiye erişim hakkı oluşturur ve çevre konuları hakkında karar vermek üzere halkın katılımını teşvik eder. Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı'nın üç ev sahibi ülkesinden yalnızca Bulgaristan Aarhus Sözleşmesi'ni kabul etmiştir.

6.2.3.2 Espoo Sözleşmesi (1991)

Sınıraşan anlamda, ÇED hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Ref. 6.11), taraf ülkelerin planlamanın erken aşamalarında belirli faaliyetlerin çevresel etkilerini değerlendirme zorunluluğunu ortaya koymakta ve sınıraşan önemli olumsuz çevresel etkiye sahip olma ihtimali olan bütün önemli projeler hakkında birbirlerine haber verme ve birbirleri ile görüşmelerde bulunma gerekliliğini şart koşmaktadır.

Sözleşme 10 Eylül 1997'de yürürlüğe girmiştir. Proje'nin ev sahibi ülkelerinden yalnızca Bulgaristan bu Sözleşme'yi onaylamıştır. Espoo ile ilgili görüşmeler, Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı - Bulgaristan Bölümü için hazırlanan ÇSED Raporu'nda anlatılmıştır.

6.3 Paydaş Katılımına Yaklaşım

South Stream Transport'un paydaş katılımına yaklaşımı, Türk mevzuatına uygun ve Bölüm 6.2'de ifade edilen uluslararası standartlarla ve kılavuzlarla uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır. Dolayısıyla, paydaşların, Proje'nin bütün aşamalarında katılım göstermelerini sağlayan bir mekanizma sunmaktadır. Proje'nin her aşamasında, farklı paydaşların ve paydaş gruplarının ihtiyaçlarını ele almak için çeşitli katılım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

Paydaş katılımına yaklaşımın ana unsurları bu bölümde açıklanmıştır. Bölüm 6.3.1, geçmiş, şu anki zaman ve gelecekteki katılım faaliyetlerinin bir çerçevesini sunan Paydaş Katılım Planını tanımlamaktadır. Paydaş Katılım Planı, bu bölümde özetlenen paydaş katılımı süreçlerinin ve prensiplerinin uygulandığı mekanizmadır. Bölüm 6.3.2, hangi katılımcıların tanımlandığını (ve tanımlanmaya devam edildiğini) göstererek süreci açıklamaktadır. Bölüm 6.3.3, proje hakkında paydaşların South Stream Transport'a geri bildirimde bulunabilecekleri yolları açıklamakta ve Bölüm 6.3.4, paydaş katılımı süreci vasıtasıyla alınan geri bildirim yönetimi ve koordinasyonu için South Stream Transport'un merkezi mekanizması olan Paydaş Katılım Veri Tabanını sunmaktadır. Son olarak Bölüm 6.3.5, Proje için Şikayet Prosedürünü tanıtmaktadır.

6.3.1 Paydaş Katılımı Planı

South Stream Transport'un Türkiye için Paydaş Katılım Planı, İnşaat ve İşletim Öncesi, İşletme ve Hizmetten Çıkarma Aşamaları dahil olmak üzere bütün Proje aşamaları için bir paydaş katılım çerçevesi sunmaktadır. Paydaş Katılım Planı 'yaşayan' bir belgedir ve Projenin çeşitli planlama ve uygulama aşamalarında ilerlemesiyle düzenli olarak güncellenir. ÇSED Raporunun paylaşılması ve inşaat faaliyetlerine başlanması gibi önemli Proje aşamalarını yansıtmak amacıyla da güncellemeler yapılacaktır.

Paydaş Katılım Planı, South Stream Transport'un aşağıdaki faaliyetlerini tanımlamaktadır:

- Paydaşların tanımlanması;
- Paydaşlarla olumlu ilişkiler geliştirilmesi ve bunların sürdürülmesi;
- Paydaşlara kültürel anlamda Proje ve ÇED/ÇSED süreci hakkında uygun, yeterli ve güncel bilgi sağlanması;
- Paydaşlara ÇED/ÇSED ve Proje gelişimi açısından kendi fikirlerini ve kaygılarını sunabilmeleri için fırsatlar verilmesi;
- Türk mevzuatına, uluslararası standartlara ve finans kılavuzlarına uyum sağlanması;
- Proje kararlarının paydaş önceliklerini, fikirlerini ve endişelerini değerlendirdiğinden ve bunların ÇED/ÇSED ve Projenin idari kararları içerisine yansıtıldıklarından emin olunması; ve
- Diyalog oluşturmak ve bunu devam ettirmek için paydaşlarla iletişim içerisinde olunması.

Paydaş Katılım Planı, South Stream Transport'un internet sayfasında İngilizce ve Türkçe olarak yayınlanmıştır. Planlanan ÇSED katılım ve bilgi paylaşımı faaliyetlerine ilişkin detaylı bilgi, bir sonraki Paydaş Katılım Planı güncellemesine dahil edilecektir. Paydaş Katılım Planının en güncel hâli, www.south-stream-offshore.com/tr adresinde bulunan South Stream Transport'un internet sayfasında her zaman erişilebilir olacaktır.

6.3.2 Paydaşların Belirlenmesi

Projenin paydaşlarının belirlenmesi ve bu paydaşların projeden nasıl etkilenebileceklerinin veya nasıl etkileneceklerini düşündüklerinin anlaşılması önem taşımaktadır. Böylece paydaş katılım süreci, bu paydaşların bilgilendirilmesi ve onların görüş ve endişelerinin uygun biçimde değerlendirilmesi yönünde şekillendirilebilir.

Proje ile herhangi bir ilgisi olan paydaşlar farklı şekillerde belirlenmişlerdir:

- Ülke içi çevresel ve sosyal danışmanların tecrübelerinden yararlanılması;
- O tarihe kadar paydaşlarla yapılan görüşmelerden alınan geri bildirimler;
- Daha önceki ilgili projelerin ÇSED'lerinin incelenmesi dahil (tür veya konuma göre) masa başı araştırmaları; ve
- Beklenen etkilerin ve alıcıların kapsamlarının belirlenmesi.

Ayrıca, paydaş katılım faaliyetleri, başka paydaşların ve paydaş gruplarının tanımlanmasına ve bunların katılım sürecine dahil edilmesine yardımcı olur.

Katılım faaliyetleri planlanırken, paydaşları ortak ilgi ve özelliklerine göre gruplamak kolaylık sağlayabilir. Buna benzer olarak South Stream Transport, Proje'deki paydaşların katılım faaliyetlerini yapılandırmak için birkaç "paydaş kategorisi" kullanmaktadır. Türkiye Bölümü'nün paydaş kategorileri aşağıda listelenmiştir:

- Balıkçılar ve diğer deniz kullanıcıları;
- Karadeniz kıyı yerleşim bölgelerinde yaşayanlar;
- Ulusal, bölgesel ve yerel resmi kurumlar;
- Hükümetlerarası kuruluşlar;
- Sivil toplum kuruluşları (STK'lar);
- Ticari kuruluşlar ve meslek birlikleri;
- Akademik ve bilimsel kurumlar; ve
- Medya.

Paydaş kategorileri Tablo 6.1'de tarif edilmektedir ve bu grupların Proje ile olması beklenen ilgileri (örneğin potansiyel etkiler, faydalar, kaygılar) ve günümüze dek paydaş katılım faaliyetlerine ne şekilde dahil edildikleri de özetlenmektedir. Paydaş katılım faaliyetleri ile paydaşların sorun ve endişeleri hakkında daha detaylı bilgi Bölüm 6.4 ve Bölüm 6.5'de verilmektedir. Türkiye'de belirlenen tüm paydaşların listesi, Paydaş Katılım Planının Ek B'sinde sunulmaktadır.

6.3.2.1 Kıyı Toplulukları

Bölüm 6.2.2'de açıklandığı üzere, uluslararası standartlar ve kılavuzlar 'etkilenen toplumlar' ile uygun görüşmelerin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkiye Bölümü'nde herhangi bir kara faaliyeti olmayacaktır ve bütün inşaat ve işletme faaliyetleri Türkiye kıyısından 110 km'den daha uzak alanlarda gerçekleştirilecektir. Bu nedenle PS 1 tarafından belirlenen kriterler doğrultusunda herhangi bir etkilenen toplum tanımlanmamıştır.

Tablo 6.1 Paydaş Kategorileri ve Paydaşların Belirlenmesi

Proje ile İlgili	Belirlenen Paydaşlar	Günümüze dek Gerçekleştirilen Paydaş Katılım Faaliyetlerinin Özeti
<i>Balıkçılar ve diğer deniz kullanıcıları</i>		
Balıkçılar ve balıkçılık kuruluşları Proje'nin balıkçılık faaliyetleri ve geçim kaynakları üzerindeki potansiyel etkileriyle (avlanma alanlarına erişim, balık sağlığında değişimler, göç ve avlanma miktarları dâhil) ilgilenebilirler. Ayrıca beklenmeyen olaylar (örn. yakıt sızıntıları gibi) ve bu olayların balık sağlığını nasıl etkileyeceği hususunda kaygılanabilirler.	Trabzon, Samsun ve Sinop Su Ürünleri Kooperatifleri. Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği (Ankara).	South Stream Transport, Kapsam Belirleme aşamasında Ankara'daki Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği ve ayrıca Doğu Karadeniz'deki (bu bölge avlanma miktarları açısından en verimli bölge olması nedeniyle – Bölüm 9 Sosyo-ekonomi) su ürünleri kooperatifleri ile görüşmüştür. Bu topluluklarla balıkçılık faaliyetleri ve mevcut duruma dair balıkçılık araştırması çerçevesinde de görüşmeler yapılmıştır. Projeye ilgili güncellemeler yapmak ve ÇSED'in halkla paylaşım sürecini görüşmek amacıyla, Mayıs 2014'te Trabzon ve Samsun'daki su ürünleri kooperatifleriyle ilave toplantılar düzenlenmiştir. Bugüne dek yapılan paydaş katılım faaliyetleri başlıca endişe kaynağının, göç yolları Proje Alanı'ndan geçmekte olan ticari türler, özellikle de hamsi üzerindeki etkilere ilişkin olduğunu göstermektedir. Balıkçılık faaliyetlerinin önemli bir bölümü Türkiye'nin kıyı sularında gerçekleştirilmekte olduğu (ve Proje de kıyıdan 110 km'den daha uzakta konumlandırıldığı) için, balıkçılık kuruluşları avlanma bölgelerine erişimle ilgili herhangi bir kaygı dile getirmemiştir.
Deniz taşımacılığı ve açık denizde petrol ve doğalgaz arama faaliyetleri gerçekleştiren firmalar da deniz alanlarına erişim ve bu alanların kullanımı hususlarına ilgilidirler; ancak bu firmalar üzerindeki potansiyel etkiler, Bölüm 9 Sosyo-ekonomi 'de açıklanmış olduğu üzere, kapsam dışı tutulmuştur.	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)	Deniz taşımacılığı faaliyetleri üzerinde herhangi bir etki öngörülmediğinden, bu grupla katılım faaliyeti gerçekleştirilmemiştir. Proje, TPAO'nun ruhsat alanlarından biriyle kesiştiği için, TPAO ile koordinasyon ve görüşmeler devam etmektedir. TPAO, ayrıca, ÇED inceleme sürecinin yetkili makamlarından biridir.

Devam ediyor...

Proje ile İlgili	Belirlenen Paydaşlar	Günümüze dek Gerçekleştirilen Paydaş Katılım Faaliyetlerinin Özeti
<i>Karadeniz kıyı yerleşim bölgelerinde yaşayanlar</i>		
Proje faaliyetlerinin kısa süreli ve kıydan 110 km açıktaki gerçekleştirilecek olmalarına karşın, Karadeniz kıyı sakinlerinin, Proje'nin Türkiye'nin kıyıları ve kıyı suları ve dolayısıyla da sahil kullanımı, turizm, deniz ekosistemi sağlığı gibi toplumsal değerler üzerindeki potansiyel etkilerine dair kaygılı olması mümkündür.	Trabzon, Samsun ve Sinop halkı.	Samsun, Sinop ve Trabzon'da, Kapsam Belirleme Raporu'nun yayınlanmasına ilişkin duyurular yapılmış ve paydaşlar raporla ilgili görüşlerini bildirmeye davet edilmiştir. Sinop'ta, paydaşların raporun basılı bir kopyasını inceleyerek, görüşlerini sunabilecekleri şekilde kamuya açık bir görüş bildirim kutusu hazırlanmıştır. Bu dönemde, hepsi de Sinop'taki kutuya bırakılan, sadece beş görüş alınmıştır. Sorular beklenmeyen bir etkinin deniz ortamı ve kıyı üzerindeki potansiyel etkisiyle ilgili olarak yöneltilmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Sinop'u ÇED sürecinin bir parçası olan halkın katılımı toplantısının gerçekleştirileceği yer olarak seçmiştir. Toplantıya katılım düşük seviyede gerçekleşmiştir; Proje'ye ilginin sınırlı olmasının Proje'nin Türkiye kıyısından uzakta gerçekleştirilmesiyle ilişkilendirilebilir.
<i>Resmî yetkililer</i>		
Türk yetkililer ulusal ÇED süreci ve izin prosedürleri, özellikle de Türk yönetmeliklerine uyum hususlarıyla ilgilenmektedir. Kanun düzenleyici olmanın yanı sıra, hükümet organlarının Proje'den etkilenebilecek özel ilgi alanları da söz konusudur (örn. çevre ve deniz ortamında seyir faaliyetleri gibi).	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB), Dış İşleri Bakanlığı (DİB), deniz kuvvetleri ve silahlı kuvvetler gibi Türk hükümet organları. Sinop Valiliği ve ilgili il müdürlükleri.	Ulusal ve bölgesel hükümet yetkilileriyle ÇED sürecinde resmi katılım faaliyetleri yürütülmüş olmasına karşın, bu makamlar ÇSED sürecinin bir parçası olarak da bilgilendirilmiş ve kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Çevre, kültür, turizm, ulaşım, emniyet, balıkçılık, arkeoloji ve doğal kaynaklardan sorumlu çeşitli hükümet organlarıyla gerçekleştirilen katılım faaliyetleri ÇED, ÇSED ve izin süreçleri boyunca devam etmektedir.

Devam ediyor...

Proje ile İlgili	Belirlenen Paydaşlar	Günümüze dek Gerçekleştirilen Paydaş Katılım Faaliyetlerinin Özeti
Hükümetlerarası kuruluşlar		
Karadeniz'in korunması hususuyla ilgili hükümetlerarası kuruluşlar (çalışmaları birden fazla ülkenin ilgi alanını kapsayan kuruluşlar), Proje'nin deniz ortamı üzerindeki potansiyel etkileriyle ilgilenebilirler.	Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu (aynı zamanda Karadeniz Komisyonu olarak da bilinen) Daimi Sekreteryası.	Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Konvansiyonu (Bükreş Konvansiyonu) tüm Karadeniz ülkeleri tarafından onaylanmıştır ve deniz kirliliği ve deniz ortamının korunması hususlarını ele almak üzere Karadeniz Komisyonu kurulmuştur. Karadeniz Komisyonu Daimi Sekreteryası ile Kasım 2012'de, Proje'nin tanıtımı amaçlı bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu tanıtımdan bu yana, South Stream Transport Daimi Sekreteryası'ya ek bilgiler ve yeni güncellemeler de sunulmuştur. Daimi Sekreteryası Proje ile ilgili bilgileri Karadeniz Komisyonu'nun diğer üye ülkelerine de ileteceğini bildirmiştir.
Sivil toplum kuruluşları (STK'lar)		
STK'ların Proje'ye olan ilgileri Karadeniz ekolojisinin korunmasından, arkeolojik varlıklara, turizm ve diğer sektörler üzerindeki potansiyel etkilere dek uzanabilir. STK'lar genellikle ÇED ve ÇSED belgelerinin, özellikle de çevresel ve sosyal etkilerin tespit edilmesi, bu etkilerin azaltılması ve yönetilmesi yaklaşımlarının incelenmesi ve bunlarla ilgili görüşlerin bildirilmesiyle ilgilenmektedir.	Çevresel ve kültürel miras konularıyla ilgilenen çeşitli uluslararası, ulusal ve bölgesel STK'lar (İstanbul, Ankara, Trabzon ve Samsun merkezli).	STK'lar Kapsam Belirleme aşamasında, Kapsam Belirleme Raporu'nu incelemeye ve görüşlerini bildirmeye ve toplantılara davet edilerek katılım sürecine dâhil edilmişlerdir. Bugüne dek süreçle ilgili olarak tespit edilmiş STK'lar, deniz ekolojisi, Karadeniz'in çevresel korunması ve ayrıca kültürel miras varlıklarının korunmasıyla özellikle ilgilenen kuruluşlardır. Bugüne dek katılımı sağlanan STK'lar arasından sadece Türkiye Deniz Temiz Derneği (TURMEPA) ve Doğa Koruma Derneği Proje ile ilgili geri bildirimde bulunmuştur.

Devam ediyor...

Proje ile İlgili	Belirlenen Paydaşlar	Günümüze dek Gerçekleştirilen Paydaş Katılım Faaliyetlerinin Özeti
<i>Ticari kuruluşlar ve meslek birlikleri</i>		
Yerel ticari kuruluşlar, Proje ile ilişkili olarak potansiyel iş alanları gelişimi ve oluşan tedarik fırsatları ile ilgilenebilir. Ancak Türkiye’de Proje için herhangi bir kıyı tesisi yapımı ve kullanımı öngörülmemektedir ve Türkiye limanları da kullanılmayacaktır. Bu durum ticari kuruluşlar ve meslek birlikleri açısından Proje’ye duyulan ilginin kapsamını daraltmaktadır.	Trabzon ve Sinop’taki Sanayi ve Ticaret Odaları	Kapsam Belirleme Aşaması’nda Sanayi ve Ticaret Odaları, bu paydaş grubunun algıladığı veya ilgilendiği herhangi bir potansiyel etkinin belirlenmesi için katılım sürecine dâhil edilmiştir. Ancak Proje’nin potansiyel olumlu veya olumsuz etkilerine dair herhangi bir bildirim alınmamıştır.
<i>Akademik ve bilimsel kurumlar</i>		
Akademik kurumlar ve araştırma enstitüleri, Proje için gerçekleştirilen çeşitli deniz incelemelerinden elde edilen verilerle, ve ayrıca deniz ortamı, ekoloji ve etki azaltma önlemleri üzerindeki potansiyel etkilerle ilgilenebilirler.	İstanbul, Ankara, Sinop ve Trabzon’da, Karadeniz’le özellikle ilgilenen çeşitli deniz araştırma enstitüleri ve üniversite bölümleri.	Kapsam Belirleme sırasında Karadeniz’le ilgili konularla özellikle ilgilenen deniz araştırma enstitüleri ve üniversite bölümleri paydaş katılımı sürecine dâhil edilmiştir. Katılım bulguları, bu paydaşların öncelikli olarak beklenmeyen olayların deniz ortamı üzerindeki potansiyel etkileriyle ilgilenmekte olduğunu göstermiştir.
<i>Medya</i>		
Gazeteciler ve diğer medya temsilcileri genellikle halka Proje ile ilgili net ve şeffaf bilgilendirme sağlanmasıyla ilgilenmektedirler. Proje hakkındaki genel bilgiler ÇED ve ÇSED süreçlerindeki güncellemeleri içermektedir.	Ulusal, bölgesel ve yerel seviyede Türk medyası.	Medyanın katılımı, ÇED ve ÇSED raporlarının yayınlanması gibi kritik bilgilendirme aşamalarıyla ilgili basın bültenleri ve duyurular aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Tamamlandı.

Bununla birlikte, South Stream Transport (ÇSB ile beraber), doğu Karadeniz kıyısında Proje'yle ilgilenen paydaşların bulunabileceği üç topluluk belirlemiştir:

- Trabzon önemli bir balıkçılık şehri (Karadeniz'deki toplam balık üretiminin %20'si, Ref. 6.12) olduğu için seçilmiştir;
- Samsun da önemli bir balıkçılık şehri olarak belirlenmiştir; ve
- Sinop, Proje'ye en yakın kara noktası olduğu için ÇED sürecinde ÇSB tarafından halkın katılımı lokasyonu olarak belirlenmiştir. Bu il ayrıca Türkiye'nin Karadeniz bölgesindeki kıyı balıkçılığının merkezi olarak kabul edilmektedir.

Bu toplumlarla görüşmelerde bulunularak Proje, kendisiyle ilgili açık deniz faaliyetlerinden en çok etkilenebilecek veya bu faaliyetlere ilgi duyan deniz kullanıcılarıyla iletişime geçmeyi amaçlamıştır.

Bölüm 9 Sosyo-Ekonomi'de açıklandığı üzere, Batı Karadeniz balıkçılık bölgesinin verimliliği Doğu Karadeniz balıkçılık bölgesininkine kıyasla çok daha düşük olup, bu nedenle paydaş katılım faaliyetleri bu bölgeye odaklanmamıştır.

6.3.2.2 Hassas Topluluklar

Paydaşların tanımlanması ve paydaş katılımı, aynı zamanda, yerel toplumlardaki potansiyel açıdan hassas veya dezavantajlı bireylerin ve toplulukların da tanımlanmasını gerektirir. Hassas topluluklar Proje'den farklı bir şekilde ya da orantısız ölçüde etkilenebilecek, veya içinde bulundukları durum nedeniyle paydaş görüşmeleri ve bilgilendirme süreçlerine katılımları özel ilgi gerektirebilecek (örneğin, dil, okur-yazarlık, teknoloji, v.s. açısından) gruplardır.

IFC PS 1'in rehberliğinden yararlanarak değerlendirme yapıldığında, küçük ölçekli ve basit yöntemlerle avlanan balıkçılar Türkiye Bölümü'nde proje açısından tespit edilmiş olan tek hassas topluluktur. Bu topluluk, tasarruf ve/veya kredi erişimi gibi mali kaynaklara muhtemelen daha az oranda sahip olduğundan, balıkçılık faaliyetleri ve avlanma dönemlerinin Proje nedeniyle olumsuz etkilenmesi hâlinde (örneğin petrol dökülmesi/sızıntısı gibi potansiyel bir beklenmeyen olayın gerçekleşmesi durumunda) ekonomik dalgalanmalara karşı daha savunmasız olacağı için Proje'den potansiyel olarak farklı bir şekilde etkilenebilecektir.

Küçük ölçekli ve basit yöntemlerle avlanan balıkçılar üzerindeki potansiyel Proje etkileri **Bölüm 9 Sosyo-Ekonomi'de** değerlendirilmiştir. Öte yandan, Proje'nin kıyidan 110 km'den daha uzakta gerçekleştirilecek olması nedeniyle, sosyo-ekonomik etkilerinin sınırlı düzeyde gözlemleneceği öngörülmektedir. Küçük ölçekli ve basit yöntemlerle avlanan balıkçılar üzerinde herhangi bir etki öngörülmemektedir.

South Stream Transport, paydaş katılım süreci aracılığıyla, görüşmeler sırasında özel ilgiye ihtiyacı olabilecek tüm potansiyel paydaşların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmıştır. Sosyo-ekonomik veya başka durumlardan bağımsız olarak, tüm toplulukların bilgiye erişebileceği şekilde çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Örneğin, internet üzerinden ve yerel ve ulusal basında yapılan duyurulara ek olarak, Sinop merkezde raporların basılı kopyaları da incelemeye sunulmuştur. Tüm dokümanlar Türkçe olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, Kapsam Belirleme Raporu'nun tartışılması için Sinop'ta yapılan halkın katılımı toplantısında, ilgilenen paydaşların

toplantı mekânına gidip gelebilmeleri için bir servis aracı sağlanmıştır (Toplantı Sinop Merkez ilçenin yakınında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın belirlediği bir mekânda gerçekleştirilmiştir).

6.3.3 Paydaşlardan Geri Bildirimlerin Alınması

South Stream Transport, Paydaş Katılım Planı faaliyetleri ve süreçle ilgili prensiplerin desteğiyle bütün paydaşlarla açık ve saygılı bir diyalog oluşturmayı taahhüt eder. Proje'nin ömrü boyunca, paydaşların South Stream Transport'a geribildirim sunabilmeleri için farklı yöntemler ve fırsatlar olacaktır; bu geribildirimler:

- Sorular;
- Görüşler;
- Endişeler;
- Talepler;
- Şikayetler ve sıkıntılar; ve
- Öneriler ve tavsiyeler şeklinde olabilir.

Paydaş katılım faaliyetleri hem 'aktif' hem de 'kavrayıcı' katılımı içermektedir. Aktif katılım, South Stream Transport'un Proje hakkında aktif olarak ısrarla geri bildirim aradığı rapor paylaşımını desteklemek için toplantıları ve yapılandırılmış görüş bildirim dönemlerini içerir. Bu aktif paylaşım ve katılım dönemlerini tamamlayıcı şekilde South Stream Transport, görüş sunmak ve soru sormak için herhangi bir anda Proje ile irtibata geçebilecek olan (e-posta, posta, telefon veya bireysel olarak) paydaşlardan geribildirim almaya açık olacaktır. Geri bildirimler herhangi bir kişi veya grup (şirketler, organizasyonlar, sosyal topluluklar, kolektif girişimler) tarafından yazılı veya sözlü olarak sunulabilir.

Paydaşlar tarafından sunulan tüm girdiler, Paydaş Katılım Veri Tabanı (Bölüm 6.3.4) vasıtasıyla yönetilir; bu platform ile South Stream Transport, merkezi olarak paydaşlardan alınan görüşleri kaydeder, analiz eder ve yönetir. South Stream Transport'a herhangi bir yöntemle bir şikayet iletilirse, iletişim Paydaş Katılım Veri Tabanında belgelenir ve Şikayet Prosedürü (Bölüm 6.3.5) devreye girer.

6.3.4 Paydaş Katılım Veri Tabanı

South Stream Transport'un Paydaş Katılım Veri Tabanı, paydaşlarla iletişimin ve edinilen geri bildirimlerin kayıt altına alınmasını ve bunlarla ilgili uygulanan tüm eylemlerin izlenmesini ve cevaplandırılmasını sağlamak için geliştirilmiştir². Paydaş Katılım Veri Tabanı aynı zamanda, bir paydaşın katılım tarihçesinin oluşturulmasına ve böylece South Stream Transport'un paydaşlarla, onların kaygılarını ve Proje ile olan geçmiş ilişkilerini anlayarak, anlamlı ilişkiler kurmasına yardımcı olacaktır.

² Kişisel verilerin gizliliğini sağlamak için paydaş veri tabanı içeriği, bu veriye ulaşmak için Proje açısından meşru bir gerekçesi olan ve South Stream Transport ile bir gizlilik sözleşmesi imzalamış olan belirli kişiler ve organizasyonlar (örn. South Stream Transport'un seçili yüklenicileri) haricinde diğer kişiler ile paylaşılmayacaktır.

Paydaş Katılım Veri Tabanı, paydaşlardan alınan geribildirim kayıt altına almak ve analiz etmek için kullanılır ve bu analiz, Proje tasarımının gelişimini, Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi'nin gelişimini ve etkilerin tanımlanmasını ve yönetilmesini bilgilendirmek için kullanılır (**Bölüm 16 Çevresel ve Sosyal Yönetim**). Proje ömrü boyunca Paydaş Katılım Veri Tabanı, paydaşlar ve paydaşların endişeleri ile ilgili bilgilerin koordine edilmesi için değerli bir araç olacaktır.

6.3.5 Şikayet Prosedürü

Şikâyet (bir memnuniyetsizlik ifadesi) South Stream Transport'un iş faaliyetleriyle ilgili bir olaydan ya da etkiden kaynaklanan (gerçek veya öyle algılanmış) bir sıkıntı halidir. Şikâyetler, kızgınlık, memnuniyetsizlik veya huzursuzluğa yol açabilen, sık sık meydana gelen ve görece basit problemlerden, veya daha ciddi tek sefere mahsus olaylardan, ya da sürekli hale gelmiş veya tekrarlanan sorunlardan kaynaklanabilir.

Şikayet Prosedürü, şikayetin alındığı, kaydedildiği ve ortaya çıkmasından çözümüne kadar izlenmesi amacıyla yönetildiği süreçtir. Etkin bir Şikayet Prosedürü, paydaş katılımının önemli bir unsurudur ve finansman için tanımlanmış standartlar ve kılavuzlarda belirtilen paydaş katılımına yaklaşımın anahtar bir bileşenidir (Bölüm 6.2.2). Süreç, eşit, erişilebilir, şeffaf olmalı ve uygun bir şekilde belgelenmelidir.

Günay Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı Şikâyet Prosedürü inşaat aşaması öncesinde başlayarak, Proje'nin tüm işletim ömrü ve hizmetten çıkarma aşaması süresince de devam edecektir. Şikâyet Prosedürü bir şikâyetin ilgili paydaşlarla koordineli bir biçimde kayıt altına alınması, araştırılması ve çözülmesi sürecini tarif etmektedir. Şikayet Prosedürü, South Stream Transport ve yüklenicileri tarafından uygulanacaktır ve firma, şikayetlerin uygun Proje ekibine yönlendirilmesinden ve bunların zamanında ele alınmasından sorumlu olacaktır.

Şikayet Prosedürü, Paydaş Katılım Veri Tabanı, geribildirim alınması ve yönetimi ile iç içe geçmiştir. Paydaşlarla iletişim South Stream Transport tarafından saygılı bir şekilde değerlendirilecek ve uygun olan durumlarda yanıtlanacaktır. Her iki süreç de yakın bir şekilde birbirine entegre edilecek olsa da potansiyel bir şikayetin tanımlandığı durumlarda, Şikayet Prosedürü standart paydaş katılım prosedürlerine ek olarak uygulanacaktır.

Şikayet Prosedürü ayrıntılı olarak Paydaş Katılım Planında açıklanmaktadır.

6.4 Proje Aşamalarına göre Paydaş Katılımı

Paydaş katılım faaliyetleri, Proje önerildiğinde yapılacak ilk bildirimden potansiyel etkilerin kapsamının belirlenmesine, ÇED ve ÇSED çalışmalarına kadar ve İnşaat, İşletme Alma, İşletme ve Hizmetten Çıkarma süreçleri boyunca Proje yaşam döngüsünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Proje'nin farklı aşamalarından her biri, katılımın amaçları, yoğunluğu ve biçimine uygun bir paydaş katılımı gerektirecektir. Türkiye'de, Proje için paydaş katılımı Geliştirme Aşaması'nın başında başlamıştır; Proje hâlen ÇED ve ÇSED çalışmalarını kapsayan bu aşamada devam etmektedir. Proje için tamamlanmış ve planlanmış katılım faaliyetlerinin özeti Şekil 6.2'de verilmektedir.

ÇED ve ÇSED süreçlerine göre paydaş katılımı kılavuzlarının birbirinden farklı olmalarına karşın, Proje bu süreçleri mümkün olduğunca uyumlu hâle getirmiştir. Her iki süreçte yer alan faaliyetler bu bölümde tanımlanmaktadır.

Bu faaliyetler aracılığıyla elde edilen paydaş geribildirimine ilişkin değerlendirme (paydaşlar tarafından gündeme getirilen görüşlerin, önerilerin ve kaygıların kısa özetleri dâhil) ve bunların ÇSED sürecinde nasıl ele alındıkları Bölüm 6.5'te verilmektedir.

6.4.1 Geliştirme Aşaması

6.4.1.1 Genel Bakış

Bu raporun hazırlanması sırasında, Proje, mühendislik ve tasarımın geliştirilmesinin yanı sıra ÇED, ÇSED ve ilgili araştırmaları da kapsayan Geliştirme Aşamasındadır. Geliştirme Aşaması, birçok paydaş için bir tanıtım sağlanması açısından paydaş katılımı için önemli bir dönemdir ve Proje tasarımı, temel çalışmalar, etki değerlendirmesi ve etki azaltma ve yönetim planlaması için değerli geri bildirimler sağlayabilir. Bu Aşama boyunca paydaş katılımı şunları hedeflemektedir:

- İlgili çevresel, sosyoekonomik ve kültürel miras verilerinin kaynaklarının belirlenmesi ve doğrulanması;
- Paydaşların Proje, Proje'nin etkileri ve potansiyel etki azaltma, yönetim ve izleme önlemleri hakkındaki görüş ve kaygılarının daha iyi anlaşılması; ve
- Beklenen etkiler ve bunların önem dereceleriyle etki azaltma ve yönetim önlemleri de dahil olmak üzere ÇED ve ÇSED süreçlerinin sonuçlarının tartışılması.

Paydaş katılımı açısından, Geliştirme Aşaması üç temel faaliyeti içermektedir:

- **Projenin Bildirimi** ve ÇED ve ÇSED süreçlerinin başlatılması. Türkiye'deki paydaş katılımı açısından bu, Haziran ve Eylül 2012'de Proje'nin yürütücüleri olan ÇŞB ve Dışişleri Bakanlığı ile yapılan tanıtım toplantılarını ve Mayıs 2013'te ÇED Başvuru Dosyası'nın sunulmasını içermektedir. Bu paydaş faaliyetleri Kısım 6.4.1.2'de açıklanmaktadır;
- **Kapsam Belirleme** süreci, ulusal ÇED Başvuru Dosyası ile uluslararası ÇSED Kapsam Belirleme Raporu (halka Temmuz 2013'de açıklanmıştır) ve ilgili katılım ve bilgi paylaşımını içermiştir. Bu faaliyetler Temmuz ve Ağustos 2013'te tamamlanmış ve ayrıntıları Bölüm 6.4.1.3'te verilmiştir;
- **ÇED Raporu** süreci, taslak ÇED Raporu ile ilgili bilgi paylaşımı ve paydaş katılım faaliyetlerinden oluşmaktadır. Bu faaliyetler Bölüm 6.4.1.5'te açıklanmıştır; ve
- **ÇSED Raporu** süreci, finansman için belirlenmiş standartları ve kılavuzları takip eden bu rapora ilişkin bilgi paylaşımı ve paydaş katılım faaliyetlerinden oluşmaktadır. Planlanan faaliyetler Bölüm 6.4.1.7'de açıklanmıştır.

Mevcut durum verilerinin toplanmasıyla ilişkili ek paydaş katılımı faaliyetleri Bölüm 0'te ve hükümetlerarası bir kuruluş olan Karadeniz Komisyonu ile ilgili faaliyetler de Bölüm 6.4.1.6'da açıklanmıştır.

Şekil 6.2 Proje Aşamalarına göre Paydaş Katılımı

Proje Aşamaları	Faaliyetler	Katılım Hedefleri
Geliştirme	Proje Bilgilendirmesi - South Stream Transport'un bir ÇED ve ÇSED hazırlığı amacıyla bilgilendirmesi de dahil olmak üzere ulusal makamlarla yapılan ilk bağlantı. - ÇED Başvuru Dosyasının hazırlanması ve iletilmesi Kapsam Belirleme Aşamaları - Temel araştırmaları, etkilerin değerlendirilmesini ve etki azaltma ve yönetim stratejilerini ve Proje planlamasını desteklemek için süregelen paydaş katılımı - ÇED Başvuru Dosyası - ÇSB web sayfasında ÇED Başvuru Dosyasının Yayınlanması - Paydaşlar ve Halk ile yapılan Halkın Katılımı Toplantısı - ÇSED Kapsam Belirleme Raporu - ÇSB'nin incelemesi ve yorumlaması için Kapsam Belirleme Raporunun Yayınlanması - ÇSB'nin Kapsam Belirleme Raporunu yayınlama ve yorum yapma dönemi - Önemli paydaşlar ve Halk ile müzakere toplantıları ÇED ve ÇSED - Temel araştırmaları, etkilerin değerlendirilmesini ve etki azaltma ve yönetim stratejilerini ve Proje planlamasını desteklemek için süregelen paydaş katılımı - ÇED Raporu - ÇSB'nin incelemesi ve yorumlaması için ÇED Raporunun Yayınlanması - ÇSB'nin Kapsam Belirleme Raporunu yayınlama ve yorum yapma dönemi - Yetkililerle toplantılar - ÇSED Raporu - İnceleme ve yorum yapma dönemi için ÇSED Raporu'nun yayınlanması - ÇSED Raporu'nun halka duyurulması ve yorum yapma dönemi - Paydaşlarla toplantılar - Alınan bütün yorumların cevaplanması	- İdari makamlar ve halk dahil olmak üzere Paydaşlar, önerilen Proje'den haberdardır. - South Stream Transport ve paydaş grupları arasında ilişkiler kurulur ve devam ettirilir. - Paydaşlar projenin tasarımı, yeri ve öngörülen etkileri hakkında bilgilendirilir. - Paydaşlar ÇED ve ÇSED içeriği ve kapsamı hakkında yorum yapabilir ve çalışmalara katkıda bulunabilirler.
İnşaat ve Ön İşletme (yaklaşık 4 yıl)	İnşaat ve Ön İşletme Faaliyetleri - zamanlama takvimi ve inşaat faaliyetlerinin işleyişi de dahil olmak üzere Projenin geliştirilmesine bağlı bilgilerin halka açıklanması - Bir Şikayet Mekanizmasının uygulanması ve paydaşlarla iletişim	- Paydaşlar Proje ve öngörülen etkiler konusunda bilgilendirilir - Paydaşlar mevcut durum araştırmalarına, etkilerin tanımlanmasına, etki azaltma ve yönetim önlemlerine katkıları bulunur. - Paydaşların menfaatleri ve endişeleri ÇED, ÇSED ve karar verme süreçlerinde değerlendirilir. - Paydaşların, ÇED ve ÇSED'i inceleme ve bunlar hakkında soru sorma ve yorumda bulunma fırsatları bulunmaktadır.
İşletme (yaklaşık 50 yıl)	İşletme ve Tam Operasyon Faaliyetleri - Özellikle değişiklikler ve rutin olmayan faaliyetler hakkında paydaşların haberdar edilmesine devam edilmesi - Şikayet Mekanizmasının uygulanmaya devam edilmesi	- Paydaşlar Proje hakkında bilgilendirilirler ve kendilerini etkileyebilecek olan faaliyetler hakkında önceden haberdar edilirler - Paydaşlar sorular sorabilir, şikayetlerde ve yorumlarda bulunabilirler.
İşletmeden Çıkarma	İşletmeden Çıkarma Faaliyetleri - Planlanan işletmeden çıkarma faaliyetleri ve takvimi hakkında paydaşların bilgilendirilmesi - Şikayet Mekanizmasının uygulanmaya devam edilmesi	

6.4.1.2 Tamamlanmış Faaliyetler - Bildirim

Proje hakkında bilgi vermek, ÇED ve ÇSED çalışmalarını gerçekleştirme amacını belirtmek ve Proje için izin gerekliliklerini belirlemek³ amaçlarıyla, 11 Haziran 2012 tarihinde ÇSB ile ve 6 Eylül 2012 tarihinde Dışişleri Bakanlığı ile tanıtıcı toplantılar gerçekleştirilmiştir. Resmi ÇED süreci, ÇED Başvuru Dosyası'nın Mayıs 2013'te sunulması ile başlamıştır.

6.4.1.3 Tamamlanmış Faaliyetler - Kapsam Belirleme Süreci

Kapsam Belirleme süreci boyunca South Stream Transport paydaşlara Proje ve potansiyel etkileri hakkında net bilgiler sunmaya ve ÇED ve ÇSED kapsamı, bu süreçlere yaklaşım ve her iki süreç içerisinde de ele alınacak konular hakkında geribildirim yapmalarına olanak sağlamaya çaba göstermiştir. Geliştirme Süreci'ndeki katılım faaliyetleri ayrıca ilgili çevresel, sosyo-ekonomik ve kültürel miras verilerinin kaynağını belirlemeye ve bunları doğrulamaya ve Proje, etkileri ve olası etki azaltma, yönetim ve izleme önlemleri hakkında paydaşların görüşlerini ve endişelerini anlamaya yardımcı olmuştur. Bu faaliyetlerden alınan geri bildirim ÇED ve ÇSED sürecine ve Proje tasarımına katkıda bulunmuştur.

ÇED Raporu'nun İçeriği ve Formatı Hakkında Görüşmeler

ÇED Başvuru Dosyası'nın paydaşların erişimine açıldığını duyurmak için 5 Haziran 2013 tarihinde ÇSB'nin kendi internet sayfasında⁴ yayınlaması ile beraber halkın katılımı süreci resmi olarak başlamış ve DİB'e de sunulmak için yorumlara, görüş ve önerilere açılmıştır. ÇSB'nin, ÇED Başvuru Dosyası hakkında yapılacak halka açık toplantının (Halkın Katılımı Toplantısı) yerini Sinop olarak teyit etmesi üzerine, benzer bir duyuru Sinop İli Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü internet sitesinde⁵ 12 Haziran 2013 tarihinde yapılmıştır.

Halkın Katılımı Toplantısı 2 Temmuz 2013 saat 10.00'da Sinop'taki Vira Otel'de Sinop İli Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü başkanlığında, ÇSB ve South Stream Transport (Şekil 6.3) temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşmiştir. ÇSB, ilgili yetkilileri ve organizasyonları toplantıya katılmaya davet etmiştir. Toplantı, ÇED süreci uyarınca toplantıdan on gün önce 21 Haziran 2013 tarihinde bir ulusal ve bir yerel gazetede⁶ duyurulmuştur.

Halkın toplantıya katılımı düşük seviyede gerçekleşmiştir; bunun nedeni ise Proje'nin Türkiye kıyı şeridinden uzakta (en az 110 km) konumlandırılması ve öngörülen etkilerin sınırlı olmasından dolayı halkın ve STK'ların çok fazla ilgisini çekmemesi olabilir.

³ Ancak, Proje ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile ilk iletişim, Dışişleri Bakanlığı ve Rusya Dışişleri Bakanlığı arasında hükümetler arası bir seviyede gerçekleştirilmiştir. Proje'nin yerine getirmesi gereken şartları ve gereklilikleri açıklayan bir 'İzin' yazısı 28 Aralık 2011'de Rusya Federasyonu Büyükelçiliği'ne iletilmiştir ve Ek 6.1'de verilmektedir.

⁴ <http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/karadenizTRmayis2013.pdf> adresinde mevcuttur.

⁵ <http://www.csb.gov.tr/iller/sinop/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id=2642> adresinde mevcuttur.

⁶ Ulusal gazete "Hürriyet" ve yerel gazete "Bizim Karadeniz", her ikisinin de yayın tarihi 21 Haziran 2013.

Şekil 6.3 Sinop'taki Sunum ve Halkın Katılımı Toplantısı Paneli

Sunumun ardından, paydaşlar sorularını paylaşmış ve South Stream Transport temsilcileri bunları yanıtlamıştır (Şekil 6.4). Halkın Katılımı Toplantısında, e-posta ve posta yoluyla iletilen bütün soru, görüş ve öneriler, ÇED Raporu'nun kapsamı ve içeriğinin (Özel Format) belirlenmesinde kullanılmak üzere ÇŞB tarafından derlenmiştir.

Halkın Katılımı toplantısı sırasında alınan görüşler bu ÇSED Raporu'nda değerlendirilmiş ve Ek 6.1'de sunulmuştur.

Sinop'ta gerçekleştirilen Halkın Katılımı toplantısının ardından, 4 Temmuz 2013 tarihinde ÇŞB ve Proje'nin çeşitli bileşenleri ile ilgili Türk resmi kurum yetkililerinden oluşan İDK üyeleri tarafından, ÇED Kapsam ve Özel Format Belirleme Toplantısı düzenlenmiştir. Toplantının amacı, South Stream Transport'un da katılımıyla, ÇED Raporunun kapsam ve içeriği ile ÇED sürecinde dikkate alınması gereken gereklilikleri tartışmaktır. Bu toplantı genel olarak ÇED Raporu'nun formatının belirlenmesine yönelik olarak gerçekleşmiş olsa da, toplantıda ifade edilen görüşlerin bazıları ÇSED Raporu'yla da ilgili olduğu için değerlendirilmiş ve Ek 6.1'de sunulmuştur.

Kapsam ve Özel Format Belirleme toplantısında bazı İDK üyeleri bulunmadığı veya resmi bir geri bildirim sunmadıkları için, ilgili İDK üyeleri ile ilave toplantılar yapılmış ve ÇED Raporu'nun kapsamı ve içeriği hakkında geri bildirimler almak için Ağustos ve Kasım 2013 arasında yazışmalar yapılmıştır.

ÇSED Raporu'nun Açıklanması

Kapsam Belirleme Raporu'nun bütün paydaş grupları için erişilebilir olduğundan emin olmak amacıyla bilgi paylaşımı için çeşitli yollar kullanılmıştır. Belirli paydaşlar Kapsam Belirleme Raporu'nu tartışmak üzere toplantılara davet edilirken, Proje ile ilgilenen tüm paydaşların Kapsam Belirleme Raporu hakkında kendi görüşlerini belirtme imkanları olmuştur.

Şekil 6.4 Sinop'taki Halkın Katılımı Toplantısı'ndaki Proje Paneli

Bir Teknik Olmayan Özet (NTS) de içeren Kapsam Belirleme Raporu 17 Temmuz 2013'te açıklanmış ve paydaş katılım dönemi 19 Ağustos 2013 tarihine kadar devam etmiştir. Kapsam Belirleme Raporu'nun paylaşılması süreci aşağıdakileri kapsamaktadır:

- 17 Temmuz 2013 tarihinde Kapsam Belirleme Raporu ve Teknik Olmayan Özet'in South Stream Transport'un internet sayfasında İngilizce ve Türkçe yayınlanması (<http://www.south-stream-transport.com/esia>);
- Proje, South Stream Transport ve ÇSED ile ilgili detayların yanı sıra, Kapsam Belirleme Raporu hakkındaki görüşlerin 19 Ağustos 2013 tarihine kadar sunulabileceğine (e-posta, posta veya görüş bildirim kutusu yoluyla) ilişkin bilgileri içeren bir Halk Duyurusu'nun ulusal,

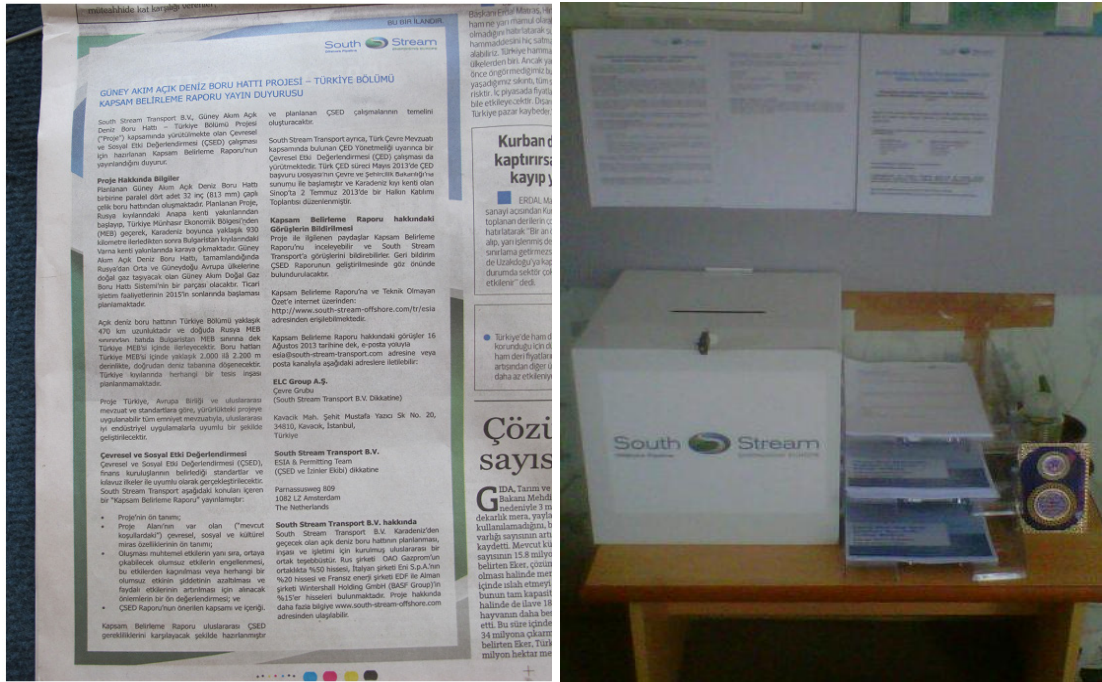
bölgesel ve yerel gazetelerde⁷ yayınlanması. Bu duyurunun bir örneği Şekil 6.5'te verilmiştir; ve

- Kapsam Belirleme Raporu ve Teknik Olmayan Özet'in ilgili paydaşlara posta ve e-posta yoluyla basılı ve ciltli doğrudan dağıtımı.

Kapsam Belirleme Raporu, incelenmesi ve görüş bildirilmesi amacıyla 30 günlük bir süre için halkın erişimine sunulmuştur. Bu dönem boyunca, paydaşların raporu, önerilen kapsamı ve ÇSED'nin içeriğini inceleme ve görüş bildirme fırsatı olmuştur.

Halkın, raporun basılı bir kopyasını inceleyebileceği ve görüşlerini bırakabileceği bir Görüş Bildirim Kutusu, 17 Temmuz 2013 - 19 Ağustos 2013 tarihleri arasında Sinop'un merkezindeki Muhtarlık⁸ ofisine yerleştirilmiştir (Şekil 6.5). ÇED'le ilgili Halkın Katılımı toplantısına katılamamış olan paydaşların da Proje hakkında görüş bildirebilmeleri için ek bir fırsat yaratılması amacıyla Sinop'ta bir Görüş Bildirim Kutusu kurulmasına karar verilmiştir.

Şekil 6.5 17 Temmuz 2013 "Hürriyet" Gazetesindeki Duyuru ve Sinop'taki Görüş Bildirim Kutusu ve Resmi Duyuru, Talimatlar, Basılı Raporlar ve Görüş Formları

⁷ Ulusal gazete "Hürriyet" (İstanbul) ve bölgesel gazeteler "Samsun Haber Gazetesi" ve "Trabzon- Karadeniz" ve yerel gazete "Sinop Bizim Karadeniz" (Sinop). "Hürriyet" ve "Samsun Haber Gazetesi" ndeki yayın tarihi 17 Temmuz 2013 ve "Sinop Bizim Karadeniz" ve "Trabzon-Karadeniz" deki yayın tarihi 18 Temmuz 2013.

⁸ Muhtar, Türkiye'deki köylerde seçilmiş köy yöneticileridir. Şehirlerde benzer olarak her bir mahallenin bir muhtarı bulunmaktadır ancak bunlar farklı bir statüye sahiptir.

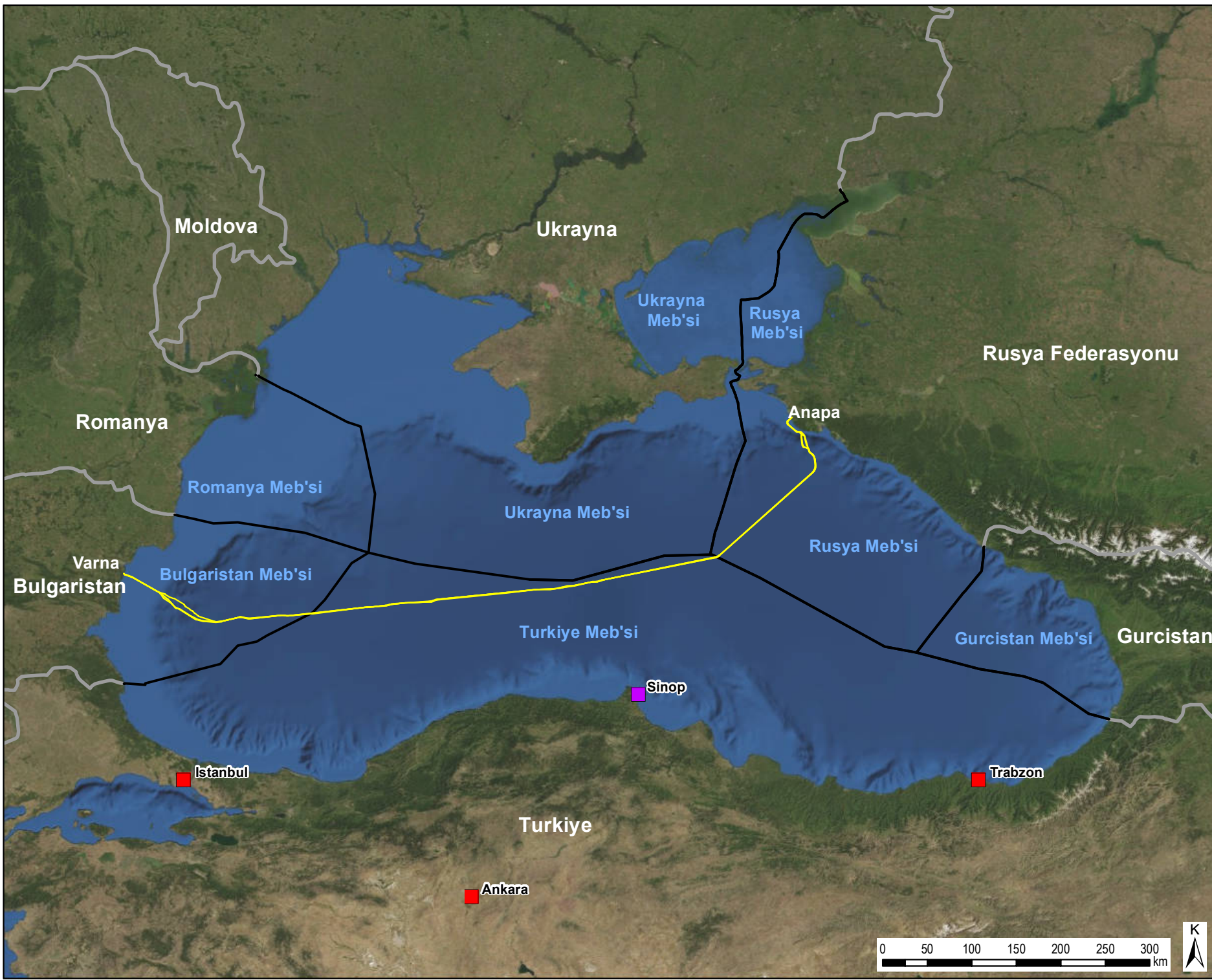
Görüşler farklı kanallar vasıtasıyla, posta, e-posta veya görüş bildirim kutusu yoluyla ya da bireysel olarak iletilmiştir. Bu paydaş katılım döneminde değinilen sorunlar (Ek 6.1) bu ÇSED Raporu'nda değerlendirilmiştir. Kapsam Belirleme Raporu'nun halka sunumu Tablo 6.2'de özetlenmiştir.

Kapsam Belirleme Toplantıları

Proje kıydan 110 km'den daha açıkta yer alacağı ve etkiler deniz ortamı ile ilgili olduğu için, Karadeniz kıyılarında yaşayan halk ve paydaşlar üzerindeki etkilerin en düşük seviyede olması beklenmektedir. Katılım programı, ticari merkezlerde (İstanbul ve Ankara) ve Karadeniz'e kıyısı olan bölgelerde Proje'ye ilgi duyabilecek önemli hedef paydaşların tanımlanmasını içermiştir. ÇED ve ÇSED için gerçekleştirilen toplantıların yerleri Şekil 6.6'de verilmektedir.

Doğu Karadeniz bölgesi ve/veya deniz ortamıyla özel olarak ilgilenen ulusal STK'lar, araştırma enstitüleri, meslek birlikleri ve su ürünleri kooperatifleri ÇSED'e katılım sağlaması gereken paydaşlar olarak tanımlanmıştır. Yerel düzeyde ÇED için 2 Temmuz'da Sinop'ta halihazırda bir toplantı düzenlenmiş ve bu toplantıya katılım düşük seviyede gerçekleşmiş olduğu için ÇSED Kapsam Belirleme Raporu'nun paylaşılması kapsamında Sinop'ta ek bir toplantının düzenlenmesi gerekli görülmemiştir. Bunun yerine, Türkiye'deki toplam balık üretiminin %20'sinin (Ref. 6.10) gerçekleştirildiği ve önemli araştırma enstitüleri ile su ürünleri kooperatiflerini barındıran Trabzon, ziyaret edilmesi ve katılıma dahil edilmesi gereken önemli bir şehir olarak belirlenmiştir.

Temmuz ve Ağustos 2013'de İstanbul, Ankara ve Trabzon'da dört adet yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirilmiştir. Paydaşların dokümanları toplantılardan önce inceleyebilmeleri için, Kapsam Belirleme Raporu'nun tamamı ve Teknik Olmayan Özet, toplantıların gerçekleşme tarihinden iki hafta önce, 12 Temmuz 2013'te e-posta ve posta ile, davet mektuplarının eşliğinde paydaşlara gönderilmiştir. Toplantılar aşağıda açıklandığı şekilde gerçekleşmiş ve Tablo 6.3'te listelenmiştir. Davetlilere ve katılımcılara ilişkin detaylar Ek 6.2'de yer almaktadır.

Lejand

- Çed Halkın Katılım Toplantısının Yeri
- Paydaş Katılım Müzakerelerinin Yerleri
- Münhasır Ekonomik Bölge Sınırı
- Ülke Sınırları

Güney Akım Açık Deniz Boru Hattının Türkiye Bölümü

Önerilen Açık Deniz Boru Hatları

Projection: Lambert Conformal Conic

Purpose of Issue: For Information

Client: **South Stream**
Offshore Pipeline ENERGISING EUROPE

Project Title: **GÜNEY AKIM AÇIK DENİZ BORU HATTI**

Drawing Title: **TÜRKİYE'DEKİ PAYDAŞ KATILIM MÜZAKERELERİ**

Drawn	Checked	Approved	Date
AH	RW	MW	05/06/2014

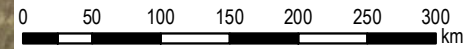
URS Internal Project No.	Scale
46369082	@ A4

This document has been prepared in accordance with the scope of URS' appointment with its client and is subject to the terms of that appointment. URS accepts no liability for any use of this document other than by its client and only for the purposes for which it was prepared and provided. Only written dimensions shall be used.
© URS Infrastructure & Environment UK Limited

URS Infrastructure & Environment UK Limited
Scott House
Riverside Link, Basingstoke
Hampshire, RG21 7PP
Telephone: 01256 311200
Fax: 01256 311201
www.ursglobal.com

URS

Drawing Number: **ŞEKİL 6.6** Rev:

Tablo 6.2 Kapsam Belirleme Katılım Toplantıları

Toplantı	Davet Edilen Paydaşlar	Tarih	Katılım	Yer
Yuvarlak Masa Toplantısı	Ulusal STK'lar ve deniz araştırma enstitüleri	30 Temmuz 2013	6 davetli, 2 katılımcı	Point Hotel, Barbaros, İstanbul
Yuvarlak Masa Toplantısı	Ulusal STK'lar, deniz araştırma enstitüleri, Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği	31 Temmuz 2013	7 davetli, 4 katılımcı	Movenpick Hotel, Ankara
Yuvarlak Masa Toplantısı	Deniz araştırma enstitüleri ve meslek birlikleri	1 Ağustos 2013	5 davetli, 3 katılımcı	Zorlu Grand Hotel, Trabzon
Yuvarlak Masa Toplantısı	Doğu Karadeniz Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği	1 Ağustos 2013	Birlik Başkanı ve 21 üye kooperatif davet edildi, birliğin 3 üyesi katıldı	Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği tesisi, Trabzon

Paydaşların kolay erişim sağlayabilmesi amacıyla, gerçekleştirilen dört toplantının üçü, İstanbul, Ankara ve Trabzon'da bulunan merkezi yerlerdeki otellerin toplantı salonlarında gerçekleştirilmiştir. İstisnai olarak, Trabzon'daki Doğu Karadeniz Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği merkezinde kendi üyeleri için daha erişilebilir olması açısından bir toplantı daha yapılmıştır. Paydaşların Proje'ye olan ilgileri ve Proje hakkındaki soruları farklılık gösterebileceği ve ayrı yapılacak toplantılarda paydaşların ilgi alanlarına daha odaklı bir katılım sağlanacağı düşünüldüğünden, South Stream Transport Doğu Karadeniz Su Ürünleri Kooperatifleri Birliği ile ayrı, deniz araştırma enstitüleri ve Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası ile ayrı toplanmış, bu iki toplantıyı birleştirmemiştir.

Toplantılar sırasında South Stream Transport temsilcileri Proje, Kapsam Belirleme Raporu ve ÇSED süreci hakkında bilgiler vermiş ve bunu bir 'Soru-Cevap' oturumu izlemiştir (Şekil 6.7). Toplantılar, bilgi ve fikirlerin alışverişinin sağlanması amacıyla organize edilmiş ve South Stream Transport temsilcilerinin soruları yanıtlamalarına ve paydaşların ÇSED, Proje'nin öngörülen etkileri ve önerilen etki azaltma önlemleri ile ilgili görüş ve endişelerinin dinlenmesine olanak sağlamıştır.

Şekil 6.7 İstanbul'daki Yuvarlak Masa Toplantısı

Dört toplantıda da, sunumları ve tartışmaları destekleyen görsel ve basılı malzemeler ile aralarında Kapsam Belirleme Raporu ve Teknik Olmayan Özet'in de bulunduğu ek kopyalar ve Proje ve ÇSED sürecini anlatan broşürler kullanılmıştır (Şekil 6.8 ve Şekil 6.9). Ayrıca Proje ve ÇSED sürecinin çeşitli unsurlarını anlatan görseller kullanılmıştır. Gerekli olan yerlerde çeviri hizmeti (Türkçe/İngilizce) verilmiştir.

Çeşitli paydaş gruplarının temsilcilerine, hem toplantı sırasında hem de sonrasında bir Görüş Bildirim Formu doldurarak veya Proje'nin ÇSED e-posta adresi ya da posta yoluyla görüş ve önerilerini bildirmeleri konusunda çağrılar yapılmıştır. Katılımcıların ayrıca soru-cevap oturumları sonrasında South Stream Transport temsilcileriyle birebir görüşme fırsatları olmuştur.

Görüşülen tüm konular South Stream Transport tarafından ayrıntılı olarak belgelenmiş ve ÇED ve ÇSED, planlama ve tasarım süreçlerinin sonraki aşamalarında bunlardan faydalanılmıştır.

Genel olarak, paydaşların yapıcı bir şekilde katılım sağlaması ve Proje hakkındaki görüşlerini sunabilmeleri açısından toplantılar olumlu geçmiştir. Ancak toplantılara katılım seviyesi düşük olmuştur; bunun nedeni Proje'nin Türkiye kıyılarından uzaklığı ve kısmen sınırlı etkilerin beklenmesi ve bunun sonucunda paydaşların ilgi göstermemesi ile açıklanabilir.

Şekil 6.8 İstanbul'daki Yuvarlak Masa Toplantısı'ndaki Sunum, Panel ve Proje Bilgilendirme Sunumu

Şekil 6.9 Ankara'daki Yuvarlak Masa Toplantıları

Paydaşlar tarafından en sık dile getirilen görüş, balıklar (özellikle Türkiye’de balıkçılık açısından ticari önem taşıyan göç eden türler) üzerindeki etkilere ilişkin olmuştur. Emniyet konusu ve bir gaz sızıntısı veya gemi kazası gibi beklenmeyen bir olayda alınacak tedbirler de gündeme getirilmiştir. Hakkında görüş bildirilen diğer konular, deniz ortamı ve çevre koruma ile genel olarak paydaş katılımı ve ÇSED süreci olmuştur.

Bu toplantılarda dile getirilen görüşler Bölüm 6.5’te sunulmuştur ve bu görüşlerin ÇSED Raporu’nun hangi bölümünde incelendiği Ek 6.1’de açıklanmaktadır.

ÇSED halkın katılımı faaliyetlerine ek olarak, Kapsam Raporu’nun ve Teknik Olmayan Özet’in basılı kopyaları inceleme için Dışişleri Bakanlığı ve ÇSB’ye gönderilmiş ve görüşlerini yazılı olarak bildirmeleri istenmiştir. South Stream Transport temsilcileri raporu yüz yüze görüşmek isteyen yetkili kişilerle görüşmeye hazır olduklarını belirttikleri halde, herhangi bir görüş veya toplantı talebi alınamamıştır.

6.4.1.4 Tamamlanmış Faaliyetler - ÇSED Ara Görüşmeleri

Mayıs 2014’te gerçekleştirilen kapsam belirleme toplantılarına katılan paydaşlara Proje ile ilgili güncelleme mektupları gönderilmiştir. Buna ek olarak, Mayıs 2014’te Doğu Karadeniz Su Ürünleri Kooperatifleri Bölge Birliği ve Samsun Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Birliği ile toplantılar gerçekleştirilerek, kendilerine Proje’nin son durumu ve Balıkçılık Araştırmasının (bkz. Ek 9.1) bulguları hakkında bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, ÇSED Raporu’nun paylaşımı ve ileriye yönelik katılım faaliyetleri ile ilgili tercihleri tartışılmıştır. Sinop Balıkçılık Kooperatifleri Birliği ile de, ÇSED Raporu’nun paylaşımıyla ilgili tercihlerini öğrenmek amacıyla telefon ile görüşülmüştür.

6.4.1.5 Tamamlanmış Faaliyetler - Veri Toplama Toplantıları

South Stream Transport temsilcileri Proje hakkında güncellemeler yapmak, teknik unsurları tartışmak, ve ÇED ve ÇSED raporlarına dâhil etmek üzere mevcut duruma dair veri ve bilgileri almak amacıyla Türk resmi kurumları ile ek toplantılar düzenlemişlerdir. Bu toplantılarda alınan geri bildirimler çoğunlukla ÇED sürecine ilişkin olmasına rağmen, ÇSED’e katkı sağlayan görüşler bu bölümde incelenmiş ve alınan tüm görüşlerin listesi Ek 6.1’de sunulmuştur.

Kapsam Belirleme sürecinde sağlanan geri bildirimlere ek olarak, Proje Alanı içinde ve çevresindeki Türk balıkçılık faaliyetlerine ilişkin daha fazla bilgi toplamak için su ürünleri kooperatifleri birlikleri ve deniz araştırma enstitüleriyle irtibat kurulmasına da çalışılmıştır. Bu katılım faaliyeti ağırlıklı olarak e-posta ve telefonla iletişim aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Türk balıkçılığıyla ilgili daha fazla bilgi, Trabzon ve Samsun’daki su ürünleri kooperatifleri ile Mayıs 2014’te yapılan ÇSED ara görüşmeleri sırasında alınmıştır.

6.4.1.6 Tamamlanmış Faaliyetler - Ulusal ÇED Raporu

Taslak ÇED Raporu, Türk ÇED gereklilikleri uyarınca ÇSB’ye 28 Kasım 2013 tarihinde sunulmuştur. ÇSB ve Çevre ve Şehircilik Sinop İl Müdürlüğü, taslak ÇED Raporu’nu 19 Aralık 2013 tarihinde duyurarak, “inceleme ve değerlendirme sürecinin” başladığını ilân etmiştir. Türk ÇED gereklilikleri uyarınca, ÇSB tarafından özellikle belirtilmediği sürece, taslak ÇED Raporu ile ilgili Halkın Katılımı amaçlı ek toplantılar yapılması gerekmemektedir. Bugüne dek halkın ilgisinin

düşük seviyede olması nedeniyle, taslak ÇED Raporu ile ilgili halkın katılımı faaliyetleri internet sitesi üzerinden bilgilendirme ile sınırlı olmuştur.

Taslak ÇED Raporu ÇSB'nin internet sitesinde (<http://www.csb.gov.tr>) sunulmuş ve basılı kopyalar Çevre ve Şehircilik Sinop İl Müdürlüğü'nde istek üzerine incelenebilecek şekilde hazır edilmiştir. ÇED İnceleme ve Değerlendirme toplantısına dek, paydaşlar Raporu inceleme ve görüşlerini sunma fırsatına sahip olmuşlardır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu dönemde toplanan tüm görüşlerin İnceleme ve Değerlendirme toplantısında göz önünde bulundurulmasından ve gerekirse proje sahibi tarafından ÇED Raporu'na dâhil edilmesinin sağlanmasından sorumludur. Öte yandan, Proje için bu dönemde halktan herhangi bir ek görüş alınmadığı da anlaşılmaktadır.

ÇED İnceleme ve Değerlendirme Toplantısı 8 Ocak 2014'te gerçekleştirilmiştir. Taslak ÇED Raporu, İDK üyelerinin çoğunluğu tarafından, etki değerlendirmesi ve önerilen etki azaltma önlemleri açısından tatminkâr bulunmuştur. South Stream Transport'tan 2011 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen deniz incelemelerinde elde edilen verilerden daha büyük kısmını sunması ve nihai ÇED Raporu'nun sunumundan önce petrol ve doğalgaz arama blokları ile çakışmalar konusunda mutabakat sağlaması istenmiştir. İkinci bir ÇED İnceleme ve Değerlendirme toplantısı gerekli görülmemiştir.

Nihai ÇED Raporu'nun ÇSB'ye 2014 yılı ortalarında sunulması planlanmaktadır ve bu rapor ÇSB'nin ve Çevre ve Şehircilik Sinop İl Müdürlüğü'nün internet sitesinde yayınlanacaktır. Paydaşların, ÇED Raporu'nun onaylanmasından önce, nihai raporunu incelemeleri ve ÇSB'ye veya Çevre ve Şehircilik Sinop İl Müdürlüğü'ne nihai görüşlerini sunmaları için on iş günlük süreleri olacaktır.

6.4.1.7 Tamamlanmış Faaliyetler - Karadeniz Komisyonu

Kasım 2012'de, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu'nun Daimi Sekreteryası ile İstanbul'da yapılan bir tanıtıcı toplantıda Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı hakkında bilgiler sunulmuştur. Bu toplantıda, Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı'nın ÇED ve ÇSED sürecinin yanı sıra, özellikle Espoo ve Aarhus gibi ilgili Sözleşmeler ile alakalı sınıraşan unsurlar ele alınmıştır.

Daimi Sekreteryanın talebine istinaden, South Stream Transport Kasım 2012'de aynı ay içerisinde yapılacak olan Karadeniz Komisyonu'nun Yıllık Toplantısı'nda üyelere dağıtılmak üzere, Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı hakkında ilave bilgiler içeren bir yazı ve sunum yollamıştır. South Stream Transport, etkilenen her bir ülkedeki ÇED ve ÇSED süreçlerinin durumu hakkında düzenli aralıklarla Daimi Sekreterya'ya resmi güncellemeler sunmuştur (Ek 6.2).

6.4.1.8 Planlanmış Faaliyetler - ÇSED Raporu'nun Paylaşımı ve Paydaş Katılımı

Taslak ÇSED Raporu için yürütülen paydaş katılım programı, bugüne dek gerçekleştirilmiş olan ÇED ve ÇSED katılım faaliyetlerinin çıktılarını bir araya getirerek, bunları göz önünde bulundurmıştır. Taslak ÇSED Raporu katılım programına genel bir bakış aşağıda sunulmaktadır. Paydaş Katılım Planı, katılım programına ilişkin daha detaylı bilgiler içermektedir. Paydaş Katılım Planı South Stream Transport'un internet sitesinde mevcut olup, kopyaları da ÇSED bilgilendirme

döneminde incelenilmesi amaçlı hazır edilecektir. ÇSED süreci sırasında düzenlenen ek katılım faaliyetlerinin amacı, paydaşlara aşağıdaki fırsatların sağlanmasıdır:

- Proje ve onun potansiyel etkileri ile ilgili net ve doğru bilgiye erişim (teknik olmayan, yerel dilde);
- Etki değerlendirmesi ve önerilen etki azaltma, yönetim ve izleme önlemleri dahil, ÇSED'in içeriği hakkında geribildirimlerde bulunabilme; ve
- Gelecekte yapılacak katılım faaliyetleri hakkında (katılım yöntemleri, materyalleri ve takvimi gibi konularda) fikir beyan edebilme.

Taslak ÇED Raporu'nun 'inceleme ve değerlendirme süreci' tamamlandığında ulusal ÇED süreci kapsamında halkın katılımı ve bilgi paylaşımı faaliyetlerine ilişkin hukuki yükümlülükler yerine getirilmiş olur; öte yandan, uluslararası ÇSED sürecinde halkın katılımı, ÇSED Raporunun paylaşılması ile sınırlı olmayıp, Proje'nin İnşaat, İşletim Öncesi, İşletme ve Hizmetten Çıkarma Aşamalarında devam eder. Bu durum, paydaşlarla ilişkilerin projenin ömrü boyunca sürekli devam ettiğini göstermektedir ve süregelen katılım, bir projenin herhangi bir evresinde etkilenebilecekleri faaliyetler hakkında paydaşların bilgilendirilmelerini sağlar.

Bu taslak ÇSED Raporu Teknik Olmayan Özet eşliğinde halkla paylaşılmıştır. Bu belgeler <http://www.south-stream-offshore.com> adresinde daha sonraki paydaş katılım faaliyetlerine ve paydaşların Proje ve ÇSED hakkında ne şekilde görüş bildirebileceğine dair bilgiler eşliğinde yayınlanmaktadır. Yerel ve ulusal basın aracılığıyla duyurular yapılmıştır. Belgeler ve duyurular, ayrıca, bugüne dek tanımlanmış kritik paydaşlara doğrudan iletilmiştir.

Alternatif olarak, ilgili paydaşlar da South Stream Transport ile irtibata geçerek (Tablo 6.4) ÇSED Raporu'nun ve Teknik Olmayan Özet'in birer kopyasını veya başka bilgileri talep edebilir. Paydaşlar sorularını ve görüşlerini iletmek için de bu irtibat kanalını kullanabilirler.

Tablo 6.3 İrtibat Bilgileri

South Stream Transport B.V.	E-posta: esia@south-stream-transport.com
	İnternet sayfası: www.south-stream-offshore.com
	Telefon: +31 (20) 262 4500
	Faks: +31(20)524 1237
	Adres: ÇSED ve İzinler Bölümü, Parnassusweg 809, 1082 LZ, Amsterdam, Hollanda.

Paydaşların yazılı olarak görüş bildirme ve Proje'yi, taslak ÇSED Raporu'nu ve ilgili belgeleri tartışmak için İstanbul, Ankara ve Trabzon'daki halka açık toplantılara katılma fırsatları bulunmaktadır. Halkın katılımı toplantıları, paydaşlara, Proje ve ÇSED hakkındaki görüşlerini ve fikirlerini South Stream Transport temsilcilerine ve ÇSED danışmanlarına sunmanın yanı sıra ÇSED sürecine yardımcı olmak için ilave bilgiler veya öneriler sağlama fırsatını da vermektedir. Bugüne dek Sinop'ta Proje'ye yönelik paydaş ilgisi çok düşük seviyede gözlemlendiğinden, Sinop'ta bir halk toplantısı gerçekleştirilmesi planlanmamaktadır.

Trabzon ve Samsun'daki su ürünleri kooperatifleri temsilcileri, Proje ve olası etkileri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduklarını ve dolayısıyla ÇSED Raporu ile ilgili ek toplantılara gerek olmadığını belirtmişlerdir. Teknik Olmayan Özet'in ve ÇSED Raporu'nun kopyaları, Proje'yle ilgili geribildirim seçenekleriyle birlikte, kooperatif temsilcilerine kendi üyelerine dağıtmaları için sağlanmıştır. Gelen istekler doğrultusunda ek katılım toplantıları düzenlenecektir. Benzer şekilde, ÇSED dokümanları Sinop'taki su ürünleri kooperatifler birliğine sağlanmıştır ve bu kooperatifler Rapor'u gözden geçirdikten sonra ayrı ÇSED katılım toplantısı talep edebileceklerini belirtmişlerdir.

Taslak ÇSED Raporu hakkında alınan görüşler nihai ÇSED Raporu'nun hazırlanmasında dikkate alınacaktır. Nihai ÇSED Raporu South Stream Transport'un internet sayfasında yayınlanacak ve Proje'nin sonraki aşamaları hakkında bilgi verecektir.

6.4.2 İnşaat, İşletim Öncesi, İşletme ve Hizmetten Çıkarma Aşamaları

Paydaş katılımı faaliyetleri, İnşaat, İşletim Öncesi, İşletme ve Hizmetten Çıkarma aşamaları dahil olmak üzere Proje ömrü boyunca devam edecektir. South Stream Transport, 50 yıllık işletme süresi boyunca paydaşlarla ilişkileri ve iletişimi sürdürmeyi taahhüt etmektedir.

ÇSED süreci tamamlandığında, gerekli izin ve onaylara tabi bir şekilde, Proje'de bir sonraki adım olan İnşaat ve İşletim Öncesi Aşamalarına geçilir. Bu aşama ve sonraki aşamalar sırasında katılım, devam etmekte veya gerçekleştirilmek üzere olan faaliyetlerle ilgili paydaş katılımı ve bilgilendirme süreçlerine ve paydaşlardan devam etmekte olan faaliyetlerle ilgili geribildirim almaya odaklanır.

Katılım faaliyetleri Proje'deki ilerlemeye ilişkin yayınlanmış duyuruları ve güncellemeleri içerecektir. Şikayet Prosedürü de ayrıca İnşaat ve İşletim Öncesi ve sonraki Proje aşamalarında önemli bir unsur olacaktır. Devam etmekte olan paydaş katılımıyla ilgili planlar, proje ilerledikçe güncellenmekte olan Paydaş Katılım Planında daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Katılım faaliyetleri Proje'nin ömrü boyunca gelişecek olan paydaş tercihleri ve kaygıları doğrultusunda güncellenecektir.

6.5 Paydaşların Görüş ve Önerileri

6.5.1 Genel Bakış

Bu bölüm, bugüne kadar yapılmış olan ÇED ve ÇSED paydaş katılımı faaliyetlerinde paydaşlardan alınan görüş ve önerileri ve bunların nasıl değerlendirildiğini ve ÇSED Raporu'nda nasıl ele alındıklarını özetlemektedir. Geri bildirim aşağıdaki paydaşlardan edinilmiştir:

1. Yetkili resmi makamlar: Türkiye Cumhuriyeti ulusal, bölgesel ve yerel hükümet makamlarından alınan geri bildirim ağırlıklı olarak ÇED süreci ile ilgili toplantılardan edinilmiştir ve Bölüm 6.5.2'de özetlemektedir; ve
2. Halk ve sivil paydaşlar: Balıkçılar ve deniz kullanıcıları, STK'lar, hükümetlerarası organizasyonlar, balıkçılık birlikleri ve su ürünleri kooperatifleri, akademik ve bilimsel

organizasyonlar ağırlıklı olarak ÇSED süreci sırasında katılım gerçekleştirmiş ve Bölüm 6.5.3'te özetlenmektedir.

Alınan görüşlerin tam listesi Ek 6.1'de verilmektedir.

6.5.2 Yetkili Resmi Makamlar

Proje kapsamında, South Stream Transport Türk resmi makamlarıyla sürekli ve açık bir diyalog sürdürmüştür.

Türk resmi makamlarıyla gerçekleştirilen iki kritik katılım faaliyeti Temmuz 2013'te düzenlenen ÇED Kapsam ve Özel Format Belirleme toplantısı ile Ocak 2014'te gerçekleştirilen ÇED Raporu İnceleme ve Değerlendirme toplantısıdır. Bunlara ek olarak yetkili makamlarla Proje'yi tanıtmaya ve ÇED ve izin süreçleriyle ilgili prosedürlerin tartışılması amaçlarıyla çeşitli toplantılar yapılmıştır. Öncelikli olarak ÇED Raporu için bilgi toplamak, ancak aynı zamanda ÇSED'e de girdi sağlamak amacıyla ÇED İDK üyeleri ile de katılım faaliyetleri yürütülmektedir.

Bugüne dek yetkili resmi makamlarla gerçekleştirilen katılımı en sık dile getirilen hususlar aşağıdakilerle ilgili olanlardır:

- Türkiye MEB'indeki kültürel miras öğelerinin (KMÖ'ler; yani gemi enkazları) korunması;
- Proje'nin ticari balıkçılık faaliyetlerini etkilememesinin sağlanması;
- Seyir sağlığı ve emniyetinin sağlanması ve acil ya da beklenmeyen durumlara (örn. petrol sızıntısı veya gaz kaçağı) müdahale için uygun önlemlerin alınması;
- Karadeniz'in Türkiye sularında petrol ve doğalgaz arama çalışmaları gerçekleştiren yetkililerle uygun koordinasyonun sağlanması; ve
- Proje'nin oluşturduğu atıkların yönetimi için uygun önlemlerin alınması.

ÇSED süreçleriyle ilişkili kritik görüşler Tablo 6.5'te, Proje'nin her bir görüşü nasıl değerlendirdiği ve görüşe nasıl bir yanıt⁹ verildiğine dair bir açıklama ile özetlenmektedir. Detaylar ÇSED'in ilgili bölümlerinde incelenebilir.

⁹ Bu raporun yazıldığı sırada verilen yanıtların teknik açıdan en doğru yanıtlar olmasına çalışılmıştır. Proje'nin planlama, tasarım ve takvim süreçlerindeki gelişmeler nedeniyle, rapor yazılırken verilen yanıtlar, soru ya da kaygının dile getirildiği zamanki yanıtlarla aynı olmayabilir.

Tablo 6.4 Yetkili Resmi Kurumlardan Alınan Görüşler

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
<i>Yetkililerin Katılımı</i>	
İnceleme verilerinin Türk resmi ve bilimsel kurumları ile paylaşımına ilişkin açıklama talep edilmiştir.	Proje tarafından derlenen tüm inceleme verileri, ilgili Türk makamları ve kurumları ile bu verileri paylaşma yetkisine sahip olan Dışişleri Bakanlığına sunulmuştur. Aynı prosedür bundan sonra elde edilecek inceleme verileri için de geçerli olacaktır.
<i>Kültürel Miras</i>	
Proje, tespit edilen herhangi bir Kültürel Miras Ögesine (KMÖ) zarar vermemelidir. İnceleme veya boru döşeme faaliyetleri sırasında tanımlanan potansiyel KMÖ'lerden, Türk yetkilileri derhal haberdar edilmelidir.	Türkiye MEB'indeki 2 km'lik inceleme koridoru içinde tespit edilen tüm potansiyel KMÖ'ler, Proje tarafından Dışişleri Bakanlığına ve Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirilmiştir ve bu yönde ilgili veriler bu kurumlara sunulmuştur. Proje bilinen tüm KMÖ'lerden en az 150 m mesafe kaçınmayı ve böylelikle bu ögeler üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri önlemeyi taahhüt etmektedir. Bu kaçınma stratejisi Dışişleri Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile görüşülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı, bilinen KMÖ'lerden kaçınmak için 100 m'lik bir tampon mesafe önermiştir. İnşaat sırasında varlığı önceden bilinmeyen bir KMÖ'ye rastlanması halinde, Proje tarafından tesadüfi buluntu prosedürleri uygulanacak ve ilgili Türk yetkililerine haber verilecektir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi Bölüm 10 Kültürel Miras'ta bulunabilir.
<i>Tasarım ve Takvim</i>	
Türkiye MEB'inde İnşaat Aşamasının süresi sorulmuştur.	Türkiye Bölümündeki inşaat faaliyetlerinin 2015 yılının başından 2017 yılının ortalarına kadar devam etmesi planlanmaktadır. İnşaat için öngörülen zamanlama takvimi Bölüm 5 Proje Tanımı'nda verilmektedir. Bu takvim Türk yetkililere bildirilmiş ve ayrıca ÇED Başvuru Dosyası, Kapsam Belirleme Raporu ve ÇED Raporu'nda sunulmuştur. İnşaat takviminde herhangi bir değişiklik söz konusu olması durumunda, ilgili Türk resmi makamlarına bilgi verilecektir.
Boru hatlarının nasıl döneceği ve boru hattının deniz tabanı üzerinde stabilize edilmesi için herhangi bir donanım ya da malzeme kullanılıp kullanılmayacağı sorulmuştur.	Boru hatları, deniz tabanı üzerine doğrudan dönecektir. Boru döşeme tekniği Bölüm 5 Proje Tanımı'nda açıklanmakta, Türkiye bölümünde herhangi bir kazı veya dolgu (deniz tabanına müdahale) gerekli olmayacağı teyit edilmektedir. Bu bilgiler Türk yetkililerle paylaşılmış ve ayrıca ÇED Raporu kapsamında sunulmuştur.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Bir gaz sızıntısı halinde ne olacağı ve bunun nasıl tespit edileceği sorulmuştur.	Boru hatları sürekli olarak Rusya ve Bulgaristan'daki kıyı yaklaşım tesislerinde ve Amsterdam'daki kontrol odasında gerçek zamanlı olarak izlenecektir. Olasılık düşük de olsa, herhangi bir sızıntı olması durumunda, boru hattı derhal kapatılacaktır. ÇSED, gaz sızıntısı gibi beklenmeyen olaylardan kaynaklanabilecek potansiyel etkilere ilişkin bir değerlendirme içermektedir (Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar). Bu bilgiler Türk yetkililerle paylaşılmış ve ayrıca ÇED Raporu kapsamında sunulmuştur.
Boru hattındaki onarım çalışmaları ile ilgili prosedürlerin neler olduğu sorulmuştur.	Uygun bir şekilde tasarlanmış ve kurulmuş olan bir boru hattında hasar meydana gelmesi olasılığı ihmal edilebilir düzeyde olsa da, South Stream Transport tarafından, Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattındaki herhangi bir hasar durumunda kullanılmak üzere bir Acil Durum Boru Hattı Onarım Stratejisi uygulanacaktır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi, Bölüm 5 Proje Tanımı'nda bulunabilir.
Çevre Koruma (Deniz Ortamı)	
Proje, Karadeniz'deki ticari balıkçılık faaliyetleri ile açık denizde göç hareketlerinde bulunan balık türleri üzerindeki potansiyel etkileri değerlendirmelidir.	South Stream Transport, Projenin Türk balıkçılık faaliyetleri üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. İngiltere kökenli uluslararası bir uzman firma, Proje için bir balıkçılık araştırması gerçekleştirmiştir. ÇSED sürecinde, balıkçılık ve balık göçü ile ilgili konuların değerlendirilmesi amacıyla, yerel balıkçıların, konusunda deneyimli Türk balıkçılık uzmanlarının ve Türkiye Cumhuriyeti Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın görüşüne başvurulmuştur. Balıkçılık araştırması, ticari açıdan önemli balık türlerinin göç yollarını incelemiştir. Önemli balık türlerinden sadece hamsi türünün söz konusu Proje sahası üzerinden göç ettiği bilinmektedir. Projenin, Türkiye MEB'inde gerçekleşen balık göçü ve/veya balıkçılık faaliyetleri üzerinde, önemli derecede etki oluşturması beklenmemektedir. Daha detaylı açıklama, Bölüm 9 Sosyo-Ekonomi'de, Ek-9 Balıkçılık Araştırması'nda bulunabilir. Yukarıda belirtilen bilgiler, Türk resmi kurumları ile paylaşılmış ve ÇED Raporuna dahil edilmiştir.
Türkiye MEB'i içinde oluşan veya Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattının Bulgaristan ve Rusya Bölümlerinde oluşup sınır aşırı olarak Türk MEB'ine etki eden herhangi bir kirliliğe karşı tazmin önlemleri mutlaka yer almalıdır.	Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı inşaatı ve işletimi sırasında, Türkiye MEB'i içinde veya sınırışan, olması düşük ihtimalli, dikkate değer kirlilik oluşması olaylarında, Türkiye'nin, Türk MEB'ini ve bölgesel sularını ve kıyılarını da kapsayan, denizciliğe dair yetki alanı içindeki hasarının karşılanması için, ilgili makamlarla koordinasyon sağlanarak, gerekli önlemler alınacaktır. Yukarıda belirtilen önlemlere ilişkin taahhütler, ÇED Raporu'nda da yer almaktadır. Yukarıda belirtilen türde olayların oluşma ihtimalini en aza indirmeye ve bu türde olaylara müdahaleye yönelik yönetim planları ve etki azaltma önlemleri, Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar ve Bölüm 16 Çevresel ve Sosyal Yönetim'de detaylandırılmıştır.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Karadeniz'in özel statüsü ve deniz habitatu sebebiyle, atıkların ilgili ulusal ve uluslararası mevzuata uygun olarak bertaraf edilmesi Proje tarafından mutlaka sağlanmalıdır.	Proje dahilindeki gemiler, MARPOL gereklilikleri ve ulusal mevzuat ile uyumlu olacaktır. Bu uygunluk, ÇED süreci sırasında ilgili Türk makamlarıyla görüşülmüş, onaylanmış ve ÇED Başvuru Dosyası, Kapsam Belirleme Raporu ve ÇED Raporu'na dahil edilmiştir. Detaylı bilgi Bölüm 12 Atık Yönetimi'nde yer almaktadır.
Proje'nin yaşam süresi boyunca çevre üzerindeki potansiyel etkilerin yönetilmesi için, izleme faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.	Proje için izleme faaliyetlerinin gerekliliği bu ÇSED Raporu'nun teknik bölümlerinde açıklanmaktadır. Proje için izleme gereklilikleri aynı zamanda ÇED sürecinin bir bölümü olarak ÇSB ile değerlendirilerek, mutabakat sağlanmış ve bu gereklilikler ÇED Raporu'na dâhil edilmiştir.
Sağlık ve Güvenlik	
Proje tarafından bir Acil Durum Müdahale Planı, ilgili Türk yetkililerle koordineli bir şekilde hazırlanmalıdır.	Acil Durum Müdahale Planları (ADMP'ler) Proje için inşaat yüklenicisi tarafından hazırlanacaktır. South Stream Transport, yüklenicinin ADMP'lerinin South Stream Transport tarafından hazırlanan ve Proje'nin tamamını kapsayan Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Planı gibi Proje'nin diğer müdahale planlarına entegre edilmesini sağlayacaktır. Bir Acil Duruma Müdahale Planı da ÇSB'nın talebi üzerine lisanslı bir Türk şirketi tarafından hazırlanmaktadır. Bu plan Proje'nin geniş kapsamlı Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Planı'na dâhil edilecektir. Daha detaylı bilgi, Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'dan ve Bölüm 16 Çevresel ve Sosyal Yönetim'den edinilebilir.
İnşaat faaliyetleri başlamadan önce yaşam, eşya, seyir ve çevre güvenliği ile ilgili gerekli önlemlerin alınması için ilgili resmi kurumlarla koordinasyonun sağlanması.	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Türk Deniz Kuvvetleri dahil ilgili denizcilik kurumları ile, onları Proje hakkında bilgilendirmek ve gerekli seyir önlemlerini ve prosedürlerini belirlemeye yönelik geribildirim almak amacıyla, katılım faaliyetleri düzenlenmektedir. Bu katılım faaliyetleri tüm inşaat süresince devam edecektir. İnşaat filosunun konumu ile ilgili olarak resmi denizcilik kurumlarına düzenli bildirimler yapılacaktır.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
<i>Projenin konumu, güzergahı ve alternatifler</i>	
Boru hattı güzergahının Türk MEB'inden geçmesinin nedeni sorulmuştur.	Türkiye'deki önerilen boru hattı güzergahı, Rusya ve Bulgaristan'daki kıyı yaklaşım tesislerinin ve kıtasal eğitim geçişlerinin konumlarından etkilenmiştir. Anapa'dan (Rusya) Varna'ya (Bulgaristan) Türkiye MEB'i üzerinden uzanan güzergâhın ticari, çevresel, sosyo-ekonomik ve teknik kriterlere göre en uygun güzergah olduğu kanıtlanmıştır. Türk sularında önemli bir mühendislik, çevresel ve sosyal kısıt belirlenmemiştir ve böylece bu direkt güzergah baştan tercih edilen koridora adapte edilmiştir. Güzergahın Türkiye MEB'i üzerinden geçmesi ayrıca, Türk ve Rus Hükümetleri arasındaki çift taraflı iki sözleşmeye tabidir. Bu sözleşmeler Proje'nin inşası ile ilgili sağlanması gereken koşulları belirlemektedir. Bu konuda daha fazla bilgiye Bölüm 2 Politik, Yasal ve İdari Çerçeve ve Bölüm 4 Alternatiflerin Değerlendirilmesi bölümlerinden ulaşılabilir.
Karadeniz'de patlamamış muhimmat (UXO) yerleştirilmiş alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar Karadeniz çevresindeki ülkelerin askeri güçleri tarafından bilinmektedir. Bu alanlar South Stream Transport'un Proje Alanı içinde bulunmasa bile, Proje bu alanların yerlerini bilmeli ve İnşaat Aşaması sırasında buralardan uzak durmalıdır.	Proje, askeri bölgeler ve patlamamış muhimmatın bulunduğu alanlar ile ilişkili olarak, ilgili Türk denizcilik makamları ile iletişime geçmiştir. South Stream Transport, Proje güzergahında herhangi bir patlamamış muhimmat bulunmadığını teyit etmek amacıyla boru döşeme öncesinde Türkiye MEB'indeki güzergah boyunca bir inceleme yapacaktır. South Stream Transport gerekirse, uygun zamanda ve ilgili resmi kurumlarla yakın işbirliği halinde bir patlamamış muhimmat temizleme planı geliştirecektir.
Petrol ve gaz ruhsat sahalarından geçiş ile ilgili konular, bunların özellikle muhtemel arama ve sondaj faaliyetleri üzerindeki potansiyel etkileri.	Projenin geçtiği petrol ve gaz ruhsat sahalarından Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) sorumludur, ve TPAO ile bu konuda iletişim tüm ÇED ve ÇSED süreçleri boyunca devam etmiştir. TPAO'nun boru hattı güzergahının genişliği ile ilgili ortaya koyduğu görüşlere cevap olarak ve TPAO'nun isteği doğrultusunda, dört boru hattı ve en dıştaki boru hatlarının her iki tarafındaki güvenlik alanı dahil, Proje'nin kapladığı toplam genişliğini 420 m'ye düşüren bir güzergah düzenlemesi yapılmıştır.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
İnşaat sırasındaki Proje ve olası askeri tatbikat sahaları arasındaki etkileşim değerlendirilmelidir. South Stream Transport tatbikat dönemleriyle ilgili bilgilendirilmeli ve deniz/seyir güvenliği açısından ilgili taraflara bildirimler yapılmalıdır.	Proje'nin belirlenmiş bir askeri tatbikat alanından geçtiği bilinmektedir. İnşaat sırasında, boru hattı gemi hareketlerinin bildirimleri düzenli olarak Türk resmi kurumlarına yapılacaktır ve bu taahhüt ÇED Raporunda belirtilmiştir.

Tamamlandı.

6.5.3 Halk ve Diğer Sivil Paydaşlar

Bu bölümde, görüşlerini bildirmek üzere aşağıdaki faaliyetlere davet edilen halktan ve diğer sivil paydaşlardan (örn. balıkçılar gibi deniz kullanıcıları, STK'lar, hükümetlerarası organizasyonlar, akademik ve bilimsel kuruluşlar) alınan geri bildirimler özetlenmektedir:

1. ÇED Başvuru Dosyası'yla ilgili bilgilendirme ve paydaş katılımı dönemi (Halkın Katılımı Toplantısı¹⁰ dâhil); ve
2. ÇSED Kapsam Belirleme Raporu'yla ilgili bilgilendirme ve paydaş katılımı dönemi.

ÇED Başvuru Dosyası'yla ilgili bilgilendirme ve paydaş katılımı dönemi boyunca halktan ve diğer sivil paydaşlardan alınan geri bildirim oldukça düşük seviyede gerçekleşmiş ve Sinop'ta düzenlenen Halkın Katılımı toplantısında dört adet görüş gündeme getirilmiştir. Kapsam Belirleme Raporu ile ilgili bilgilendirme ve paydaş katılımı döneminde alınan geri bildirimler bir dizi yuvarlak masa toplantısı aracılığıyla ve yazılı olarak sağlanmıştır. Paydaşlara, bu resmi dönemlerin dışında da South Stream Transport'a veya danışmanlarına telefon, e-posta ya da posta yoluyla görüş ve önerilerini bildirme olanağı sunulmuş, ancak bugüne dek ek yorum ve görüş alınmamıştır.

En çok gündeme getirilen konular şunlar olmuştur:

- Proje'nin balık (hamsi) türleri ve mevsimsel göç yolları ve balıkçılık üzerindeki potansiyel etkisi;
- Boru hattı emniyeti ve gemi kazaları sebebiyle ortaya çıkan gaz sızıntıları gibi beklenmeyen olaylara ilişkin riskler ve uygulanacak güvenlik önlemleri hakkındaki sorular; ve
- Proje'nin deniz ortamı üzerindeki etkileri, beklenmeyen olaylar ve çevre koruma önlemleri hakkında sorular.

¹⁰ Ulusal ÇED sürecinde ÇSB'ye ve Çevre ve Şehircilik Sinop İl Müdürlüğü'ne herhangi bir görüş bildirilmemiştir.

Paydaş geribildirimi, Tablo 6.6'da, paydaşlar tarafından gündeme getirilen temel görüşler, sorunlar, sorular ve ayrıca, bunların nasıl değerlendirdiği ve her birine nasıl bir yanıt¹¹ verildiğine dair bir açıklama ile özetlenmektedir. Alınan görüşlerin tam listesi Ek 6.1'de verilmektedir.

Tablo 6.5 Halkın ve Diğer Paydaşların Görüşleri

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Çevre Koruma (Deniz Ortamı)	
Balıkçılık kuruluşları özellikle Karadeniz bölgesinde avlanan balık miktarlarına bağımlı olduklarından, ticari açıdan önemli bazı balık türlerinin göç yollarının önemini vurgulamışlardır. Planlanan inşaat takvimiyle ilgili ve Proje'nin hamsi göç dönemini ve Türkiye'deki balıkçılık faaliyetlerini etkileyip etkilemeyeceğini araştıran sorular sormuşlardır.	South Stream Transport Türkiye'deki balıkçılık faaliyetleri üzerindeki potansiyel etkileri değerlendirmiştir. İngiltere'den bu alanda uluslararası uzmanlık sahibi bir firma bu ÇSED Raporu'nun Ek 9.1'inde bulunabilecek ayrı bir balıkçılık çalışması gerçekleştirmiştir. Yerel su ürünleri kooperatifleri, su ürünleri alanındaki Türk uzmanlar ve Türkiye Cumhuriyeti Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile ÇSED sürecinde paydaş görüşmelerinde bulunularak, balıkçılık ve balık göçü konuları değerlendirilmiştir. İnşaat takvimi ve hamsilerin Proje alanından geçerek göç etmeleri arasındaki potansiyel etkileşim ÇED ve ÇSED Raporları'nda değerlendirilmiştir. Bu çalışmaya hamsi göçü üzerinde sualtı gürültüsünün potansiyel etkilerinin değerlendirilmesi de dâhil edilmiştir. Türkiye MEB'inde balık göçleri veya balıkçılık faaliyetleri üzerinde önemli herhangi bir etki öngörülmemektedir. Balıkçılık üzerindeki etkiler Bölüm 9 Sosyo-Ekonomi'de , balıklar üzerindeki etkiler ise Bölüm 8 Biyolojik Çevre'de değerlendirilmektedir. Balıkçılık çalışmasının sonuçları ayrıca ÇED Raporu'nda da paylaşılmaktadır.
İstilâcı türlerin Karadeniz'e girmesinden kaynaklanacak potansiyel etkilerin değerlendirilmesi ve Proje balast sularının Karadeniz'e deşarjının yönetilmesi konuları gündeme getirilmiştir.	Karadeniz'de istilâcı türlerin geçmişte neden olduğu sorunlar göz önünde bulundurularak, South Stream Transport balast suyu yönetiminin bu bölge için çok önemli olduğunu kavramaktadır. Balast suyunun deşarjı konusu ÇED Başvuru Dosyası'nda, Kapsam Belirleme Raporu'nda ve ÇED dokümantasyonunda değerlendirilmiştir. Proje için çalışacak olan gemiler gönüllü olarak IMO Balast Suyu Konvansiyonu'nu benimseyecek ve Proje için hazırlanmakta olan çevresel ve sosyal yönetim planlarının bir parçası olarak bir balast suyu yönetim planı geliştirilecektir. Detaylı bilgiler Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'da yer almaktadır.
Boruların ve boru döşeme gemilerinin nereden geleceği ve eğer gemiler Karadeniz dışından geliyorsa, balast sularını Karadeniz'e boşaltıp boşaltmayacağına dair sorular sorulmuştur.	

Devam ediyor...

¹¹ Bu raporun yazıldığı sırada verilen yanıtların teknik açıdan en doğru yanıtlar olmasına çalışılmıştır. Proje'nin planlama, tasarım ve takvim süreçlerindeki gelişmeler nedeniyle, rapor yazılırken verilen yanıtlar, soru ya da kaygının dile getirildiği zamanki yanıtlarla aynı olmayabilir.

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Boru döşeme faaliyetleri sebebiyle deniz tabanı sedimanlarının bozulması ve bunun potansiyel olarak deniz ortamını etkilemesine ilişkin sorular yöneltilmiştir.	2011’de sediman özelliklerini araştıran incelemeler yapılmıştır. Ağır metallerin ve kirleticilerin derinliği ve düşük konsantrasyonları ve ayrıca ekolojik alıcılara olan uzaklık nedeniyle South Stream Transport su veya sediman kalitesi üzerinde önemli bir etki öngörmemektedir. Borular doğrudan deniz tabanına serilecektir ve Türkiye Bölümü’nde deniz tabanı üzerinde herhangi bir müdahale gerçekleşmeyecektir. Boru döşeme sırasında dağılan sedimanlar, söz konusu derinlikte akıntılar zayıf olduğu ve sedimanların yeniden deniz tabanı üzerinde çökmesine neden olduğu için, fazla uzağa yayılmayacaktır. Daha detaylı bilgi Bölüm 7 Jeofiziksel Çevre’de ve ayrıca ÇED Raporu’nda bulunabilir.
Bir gaz veya petrol sızıntısı durumunda deniz ortamı ve deniz türleri üzerindeki etkiler hakkında sorular sorulmuştur. Bir görüş, gazın yoğunluğunun sudan daha düşük olduğunu ve bu yüzden bir gaz sızıntısı durumunda yüzey deniz yaşamının (plankton, balık) etkilenebileceğini dile getirmiştir.	Bu tür olayların gerçekleşme olasılığı oldukça düşüktür. Böyle bir durumun ortaya çıkması hâlinde, uygulanan tasarım kontrolleri ve etki azaltma önlemleri potansiyel sonuçların sınırlı, geçici ve lokal nitelikte olmasını sağlayacak ve böylelikle su sütunundaki herhangi bir ekolojik tür üzerinde önemli bir etki meydana gelmeyecektir. Daha ayrıntılı bilgiye Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar’da erişilebilir.
Sağlık ve Emniyet	
Proje’ye ilişkin potansiyel gaz sızıntıları ve kazalar ve bunların kıyı nüfusu için bir tehlike arz edebileceğine ilişkin kaygılar dile getirilmiştir. Proje’de beklenmeyen olaylara nasıl müdahale edileceği ve bu tür durumların yönetilmesi için ne gibi planlar ve prosedürlerin yürürlükte olduğu sorulmuştur.	Bu tür durumların meydana gelme olasılığı çok ufak da olsa, kazalara ve diğer beklenmeyen olaylara müdahale ve bunların engellenmesi için tüm planlar yürürlükte olacaktır. Türkiye kıyılarında, Proje’nin Türkiye anakarasına olan uzaklığı (110 km’den fazla) nedeniyle önemli herhangi bir etki öngörülmemektedir. Beklenmeyen olayların gerçekleşme riski, bunların sonuçları ve Proje’nin etki azaltma önlemleri ve yönetim planları bu tür olaylardan kaçınılması ve bunlara müdahale edilmesi Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar’da incelenmektedir.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Riskleri azaltmak için uygulanacak emniyet ve güvenlik önlemleri ve boru hattının bakımının nasıl sağlanacağına dair sorular sorulmuştur.	South Stream Transport boru hattının yüksek kalite ve emniyet standartlarına göre tasarımını, inşasını ve işletimini gerçekleştirmeyi taahhüt etmektedir. Boru hattı, boru hattı endüstrisi standartlarına, özellikle Det Norske Veritas (DNV), ve gerektiğinde de ilave kılavuz olarak Avrupa Standartlarına uyumlu şekilde inşa edilecektir. Boru hatları Rusya ve Bulgaristan'daki kıyı yaklaşım tesislerinden ve Amsterdam'daki bir kontrol odasından gerçek zamanlı ve sürekli olarak izlenecektir. Ayrıca bir Uzaktan Kontrollü Araç kullanılarak düzenli, görsel sualtı incelemeleri gerçekleştirilecektir. Pek olası görülmeyen bir sızıntı gerçekleşmesi hâlinde, boru hattı derhal kapatılacaktır. ÇSED, gaz sızıntısı gibi beklenmeyen olaylarla ilgili potansiyel etkilerin değerlendirmesini de içermektedir. Acil Durum Müdaale Planları da uygulanacaktır. Daha ayrıntılı bilgiye Bölüm 5 Proje Tanımı ve Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'da erişilebilir.
Proje'de bir sızıntı olması durumunda ortaya çıkacak gaz çıkışının miktarı sorulmuştur.	Proje Alanı'nın belli bölgelerinde boru hattının işletim basıncı çevreleyen su basıncından daha düşük olacaktır; bu nedenle, bu bölgelerde bir kaza durumunda gazın boru hattı dışına sızması yerine, boru hattına su girişi gerçekleşecektir. Gaz basıncının dış ortam basıncından daha yüksek olduğu bölümlerde ise, herhangi bir gaz sızıntısı geniş bir alana yayılacak ve su yüzeyine eriştiğinde ise atmosfere salınacaktır. Boru hatları sürekli izleneceği ve bir yırtılma halinde gaz akışı kesileceği için, herhangi bir gaz kaçağı ancak kısa süreli olarak gerçekleşebilir. Sağlık, emniyet veya çevre üzerinde önemli herhangi bir etki gerçekleşmesi öngörülmemektedir. Bu konular Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'da ele alınmıştır.
Karadeniz yoğun bir deniz trafiğine sahip olduğu için bir geminin batması ve boru hattına zarar vermesi durumunda ortaya çıkan tehlikelere değinmişlerdir.	Mevcut durum değerlendirmesi Proje Alanı'nın çeşitli deniz taşımacılığı güzergâhları ile kesiştiğini göstermektedir. South Stream Transport diğer gemilerin inşaat gemi filosunun konumu ve inşaat yayılımı çevresindeki kısıtlamalardan haberdar olmalarını sağlamak için ilgili denizcilik yetkilileriyle işbirliği içinde çalışacaktır. Proje için yapılan çarpışma risk analizi inşaat sırasında bir çarpışmanın gerçekleşme riskinin son derece düşük olduğunu göstermiştir. Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'da, bir geminin batma ve boru hattına zarar verme riskinin çok düşük olduğunu göstermektedir.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Ayrıca boru hattı tasarımının emniyet bileşenlerine ilişkin, Türkiye Bölümü'nde valflerin veya 'kapama noktalarının' mevcut olup olmadığı sorulmuştur.	Türkiye bölümünde herhangi bir valf bulunmayacaktır; ancak boru hattının açık deniz bölümünün tamamı, bir kaza durumunda, Rusya ve Bulgaristan'daki kıyı yaklaşım tesislerinden kapatılabilir. Boru hatları emniyet bileşenlerine dair ayrıntılar Bölüm 5 Proje Tanımı'nda yer almaktadır.
Gece çalışmaları sırasında boru döşeme gemisinde kullanılan ışıklandırma balıkları kendine çekebilir. Bu durum, büyük ticari balıkçı gemilerinin avlanma amacıyla balıkları ışığın kaynağına doğru takip ederek, boru döşeme gemisinin çevresine gelmelerine ve dolayısıyla bir sağlık veya emniyet riskinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle, balıkçı gemileri inşaat faaliyetleri ile ilgili bilgilendirilmelidirler.	İnşaat sırasında boru döşeme gemilerinin etrafında, seyir güvenliği için 2 km yarıçapında olması önerilen bir Girişe Kapalı Bölge oluşturulacaktır. Bu durum, Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı dahil tüm ilgili denizcilik kurumlarına bildirilecek, ayrıca Türk resmi makamlarına boru döşeme gemilerinin konumları ile ilgili düzenli bildirimler yapılacaktır. Mayıs 2014'te su ürünleri kooperatifleri ile yapılan görüşmeler, bu bildirim prosedürlerinin gemilerin girişe kapalı bölgeye girme teşebbüsünde bulunmasının engellenmesi için yeterli olacağını ortaya koymuştur, zira balıkçı gemileri Türk Sahil Güvenliği tarafından kısıtlamalar konusunda bilgilendirilmektedir. Türk sularındaki inşaat faaliyetleri başlamadan önce, resmi önlemlere ek olarak Proje, Proje faaliyetlerinden ve alınan seyir güvenlik tedbirlerinden haberdar olduklarından emin olmak amacıyla doğrudan bilgi vermek üzere balıkçılar ve gemi operatörleri ile iletişime geçecektir. Seyir güvenlik önlemleri ile ilgili ayrıntılı bilgi Bölüm 5 Proje Tanıtımı ve Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'da verilmektedir.
ÇED/ÇSED Süreçleri ve Raporlar	
South Stream Transport'un Boru Hattı güzergahı boyunca gerçekleştirilen deniz incelemelerine ilişkin verileri paylaşması istenmiştir.	South Stream Transport bugüne dek deniz incelemelerinden elde edilmiş verilerin Türk paydaşlar, özellikle de bilim camiası için taşıdığı önemin farkındadır. South Stream Transport yetkili makamlarla veri paylaşmaktadır ve paylaşmayı sürdürecektir. ÇSED ve ÇED raporlarında verilen mevcut durum bilgilerinde, incelemelerden edinilen verilerin önemli bir kısmı yer almaktadır. ÇED ve ÇSED raporlarının hazırlığı kapsamında Proje için kısa bir süre önce yapılmış olan çalışmalar ve değerlendirmeler bilgilendirme için eklerde yer almaktadır.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Taslak ÇED Raporu'ndaki bütün taahhütlerin South Stream Transport tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği sorulmuştur.	ÇED ve ÇSED raporları, sırasıyla, ulusal ve uluslararası gerekliliklere göre hazırlanmıştır. Bu raporlar etkilerin azaltılması için çeşitli taahhütlerde bulunmaktadır. Tüm taahhütler Proje'nin Çevresel ve Sosyal Yönetim Planları çerçevesinde yerine getirilecektir. Proje etkilerinin azaltılması için etki azaltma önlemlerinin ve yönetim planlarının etkinliğinin sağlanması amacıyla izleme faaliyetleri uygulanacaktır. Detaylı bilgiler Bölüm 16 Çevresel ve Sosyal Yönetim'de yer almaktadır.
Mevcut durum verilerinin toplanması ve numune alım metodolojisi, özellikle biyolojik çeşitlilik açısından, etki değerlendirmesi ve analizlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Paydaş katılımı bu sürece dahil edilmelidir.	Bu ÇSED Raporunun teknik bölümlerinde Proje alanındaki mevcut koşulların değerlendirilmesi için gereken numune alım metodolojisi ve kriterleri açıklanmaktadır. İlgili yerlerde, paydaş girdileri mevcut durum çalışmalarına ve etki değerlendirmelerine rehber olmuş ve bunlara dahil edilmiştir. Biyolojik çeşitliliğe özel vurgu yapmakta olan ÇSED, belli deniz kuşları ve deniz memelileri için Karadeniz'i kritik bir habitat olarak tanımlamıştır; bu nedenle biyolojik çeşitliliğin izlenmesi/araştırılması için ek bir gereklilik ortaya çıkmıştır. Biyolojik çeşitliliğin korunması ve muhafaza edilmesi için ek fırsatların tanımlanmasıyla net biyolojik çeşitlilik kazanımları elde etmek üzere bir Biyoçeşitlilik Eylem Planı geliştirilecektir. Proje'nin izleme programı (özellikle kuşlar ve memeliler bağlamında), bilimsel bilginin güçlendirilmesini ve böylelikle koruma altındaki türler için koruyucu tedbirlerin tanımlanmasını sağlayacak şekilde geliştirilmelidir. Bu tür programların kapsamı maksimum faydanın elde edilmesine yönelik olarak ilgili taraflarla görüşmeler hâlinde geliştirilecektir. Detaylı bilgiler Bölüm 8 Biyolojik Çevre'de ve Bölüm 16 Çevresel ve Sosyal Yönetim'de yer almaktadır.
Paydaş Katılımı	
Paydaşların ve ilgili organizasyonların Proje'ye katılımlarının Türkiye'deki mevcut yasal gerekliliklerin üzerinde bir seviyede sağlanması gerektiğine dikkat çekilmiştir.	South Stream Transport ulusal ve uluslararası gerekliliklerle uyumlu bir paydaş katılımı yürütmüştür. Bugüne kadar gerçekleşen ve planlanmış olan katılım faaliyetleri Türkiye'deki minimum gerekliliklerin ötesine geçmiştir. Paydaş katılımı bu bölümde tarif edilmektedir (Bölüm 6 Paydaş Katılımı).

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Proje faaliyetlerinden haberdar olmalarını sağlamak için balıkçılarla iletişim faaliyetlerine devam edilmelidir.	Proje, ÇSED süreci boyunca, mevcut durum verileri ve Proje'nin potansiyel etkileri ile ilgili geribildirimler toplamak amacıyla balıkçılarla iletişim halinde olmuştur. ÇSED'in paylaşımı sırasında, balıkçıları Proje hakkında bilgilendirmek ve onlara etki değerlendirmesi ve uygulanacak etki azaltma ve yönetim önlemleri ile ilgili görüşlerini bildirmeleri için bir olanak daha vermek amacıyla, tekrar iletişim kurulacaktır. ÇSED sürecinin ötesinde, balıkçı grupları ile, onları yaklaşan inşaat faaliyetleri ve tamamlanan Proje faaliyetleri ile ilgili bilgilendirmek ve onları öngörülen değişiklikler ile ilgili önceden uyarmak amacıyla uygun platformlarda katılım faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Balıkçı grupları, bu tür katılım faaliyetlerinin balıkçılıkla ilgili ulusal sempozyumlarda ve gruplarla ortak olarak belirlenecek diğer yollarla gerçekleştirilebileceği önerisinde bulunmuştur (Mayıs, 2014). İleride gerçekleşmesi planlanan katılım faaliyetleri ile ilgili daha fazla bilgi www.south-stream-offshore.com adresinden ulaşılabilen Türkiye Bölümü Paydaş Katılımı Planı'nda verilmektedir.

Gürültü ve Titreşim

Boru döşeme gemilerinden kaynaklanan sualtı gürültüsü ve titreşimin deniz türlerini etkileyebileceği ifade edilmiştir. İnşaat gemilerinin neden olduğu gürültü, titreşim ve aydınlatma hamsilerin göç yolu üzerinde etkili olabilir.	Sualtı gürültüsünün deniz memelileri üzerindeki etkisine yönelik paydaş kaygılarına yanıt olarak, South Stream Transport bu konuya özgü bir sualtı gürültüsü modellemesi yaptırarak (ÇSED, Ek 8.1), oluşacak sualtı gürültüsü ve titreşimin potansiyel düzeyini ve bunun Karadeniz'deki balık türlerini etkileyip etkilemeyeceğini değerlendirmiştir. Sualtı gürültüsü ve aydınlatma çalışmalarının deniz türleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi ve önerilen etki azaltma önlemleri Bölüm 8 Biyolojik Çevre'de yer almaktadır.
--	--

Sosyal

Bir çok yumurtlama kafesi Türkiye kıyılarından 1 km uzaklıkta bulunduğu için Proje'nin denizdeki su ürünleri yetiştiriciliğini etkilemesi olası görülmezken, yakından geçen inşaat destek gemilerinin veya bir gaz veya petrol sızıntısının potansiyel bir etkisinin olabileceği vurgulanmıştır.	Türkiye'deki limanlar kullanılmayacağı için, kıyılardaki su ürünleri yetiştiriciliği üzerinde herhangi bir etki öngörülmemektedir. Türkiye kıyılarını etkileyebilecek dökülme/sızıntı olayları da pek olası görülmemekte ve bunlar Bölüm 13 Beklenmeyen Olaylar'da incelenmektedir. Petrol dökülmesi/sızıntısı Ek 13.1'de modellenmiştir.
--	---

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Proje Alanı'nda balıkçılık yapılmamasına karşın Proje Alanı yakınlarında kısa bir süre önce Atlantik palamutu yakalandığına dikkat çekilerek gelecekte bu alanda yine balıkçılık faaliyetleri gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir.	Balıkçılık faaliyetlerinin yoğunluğunun Türkiye'nin kıyı sularında gerçekleşmesinden dolayı, Proje'nin Türkiye kıyılarına olan uzaklığı (en az 110 km) düşünüldüğünde, ticari avlanma faaliyetleri üzerinde Proje kaynaklı etkilerin oluşması olası görülmemektedir. Yerel balıkçılık sektörü çalışanlarının, su ürünleri kooperatiflerinin ve birliklerinin, balıkçılık uzmanlarının ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün bildirdiği görüşler de bu değerlendirmeyi teyit etmektedir. Daha detaylı bilgiye Bölüm 9 Sosyo-Ekonomi'de erişilebilir.
Proje'nin, Türkiye MEB'inde bulunan deniz altı kabloları üzerindeki potansiyel etkileri dikkate alması gerektiği belirtilmiştir.	Proje Alanı ile kesişebilecek bilinen ya da planlanan herhangi bir deniz altı kablosu söz konusu değildir. Bu bilgi Türk yetkili makamları tarafından doğrulanmıştır.
Proje tarafından ne tür çevresel ve sosyal yatırım programlarının değerlendirildiği sorulmuştur.	South Stream Transport tüm Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı için Toplum Yatırım Programları geliştirmeyi planlamaktadır. Bu programlara ilişkin girişimler paydaşlarla geliştirilecek olup, henüz tanımlanmamıştır.
Proje'nin yerel bölgedeki işsizliği azaltması yönünde dilekler ifade edilmiştir.	Türkiye'de South Stream Transport tarafından herhangi bir tesis inşa edilmeyecek ve hiçbir Türk limanı kullanılmayacaktır. Açık denizdeki inşaat işgücünün önemli bir bölümü oldukça vasıflı ve uzmanlaşmış ve Türkiye dışından gelmeleri beklenen kişilerden oluşmaktadır. Açık deniz inşaat faaliyetleri sırasında işe alınan personelin yönetimi inşaat yüklenicisi tarafından gerçekleştirilecektir.

Devam ediyor...

Görüşler	Değerlendirme ve Yanıt
Sınırötesi Etkiler	
Son 3-4 yılda, Bulgaristan'dan başlayıp Batı Karadeniz kıyısından Türkiye'ye uzanan yeni bir hamsi göç kolu oluşmuştur. Bu iç-göç Şubat ayında başlar ve bu dönemde birçok Türk balıkçı gemisi hamsi avlamak amacıyla Batı Karadeniz bölgesine gelir. Bulgaristan'daki inşaat faaliyetleri hamsilerin Türkiye'ye olan iç-göçlerini etkilerse, bu durum Türkiye'deki hamsi avını etkileyebilir.	Balıkçılık çalışmasında, sınır ötesi etkiler dahil, Türkiye, Bulgaristan ve Rusya'daki balıklar ve balıkçılık üzerindeki etkiler değerlendirilmiştir. Çalışmada, Güney Akım Açık Deniz Doğalgaz Boru Hattı'nın Bulgaristan Bölümü'nde hamsi göçleri üzerinde inşaat ve işletme faaliyetlerinden kaynaklı önemli bir etkinin olmayacağı, dolayısıyla Türkiye Bölümü'nde avlanma ile ilgili bir etki beklenmediği sonucuna varılmıştır. Balıkçılık çalışmasının sonuçları Mayıs 2014'te Trabzon ve Samsun'daki su ürünleri kooperatifleri birlikleri ile paylaşılmıştır. Her iki birlik de sonuçlar ile onların Projenin balıkçılık üzerindeki potansiyel etkileri hakkındaki görüşlerinin örtüştüğünü belirtmişlerdir. South Stream Transport, Proje faaliyetlerinden kaynaklanan etkilerin gerçek seviyelerinin ÇSED Raporu'nda öngörülenden daha yüksek olmadığından emin olunması için Türk balıkçılarıyla sürekli olarak iletişim halinde olacaktır. Balıkçılık üzerindeki etkiler ve önerilen etki azaltma ve yönetim önlemleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi Bölüm 9 Sosyo-ekonomi ve Ek 9.1 Balıkçılık Araştırması'nda verilmektedir.

Tamamlandı.

6.6 Sonuçlar

Bugüne dek paydaşlar tarafından sözlü veya yazılı olarak bildirilen görüşler (görüşmenin birincil hedefinin ÇSED kapsamı üzerine görüş almak olup olmadığından bağımsız olarak), bu ÇSED Raporu'nun ilgili bölümlerinde ele alınmıştır. Paydaş görüşleri mevcut durum çalışmaları, etkilerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi ve etki azaltma ve yönetim önlemlerinin tanımlanması için gerekli bilgileri sağlamıştır.

Paydaşların dile getirdiği bazı görüşler ilave araştırma alanlarına duyulan ihtiyacı göstermiş ve bu araştırmalar Proje'ye dahil edilerek, paydaşların ÇED ve ÇSED süreçlerine katkıda bulunması sağlanmıştır.

Örnek olarak, Proje'nin balıklar (özellikle hamsi) ve mevsimsel göç hareketleri üzerindeki potansiyel etkisine ilişkin paydaş endişeleri, ilave balıkçılık araştırmaları yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Ek 9.1'de sunulan Balıkçılık Araştırması, Türkiye'deki önemli ticari balık türlerini, onların göç güzergahlarını ve yumurtlama ve beslenme alanlarını incelemiştir. Karadeniz'deki balık türleri üzerindeki etkilerin değerlendirilmesini desteklemek için bir sualtı gürültüsü değerlendirmesi (Ek 8.1) yapılmıştır.

Proje'nin ömrü boyunca paydaş katılımının ve paydaşlardan geri bildirim ve görüş alınmasının devam ettirileceği taahhüt edilmektedir. Proje ilerledikçe, inşaat çalışmaları ve daha sonrası için Paydaş Katılım Planı düzenli olarak güncellenecektir.

Referanslar

Numara	Referans
Ref. 6.1	EIA Regulation (Official Gazette No. 26939 and date: 17 July 2008). www.cedgm.gov.tr/CED/Files/Mevzuat/ced_yonetmeligi_english.doc. Accessed: 7 October 2013. [ÇED Mevzuatı (Resmi Gazete No:26939 ve tarih 17 Temmuz 20088). www.cedgm.gov.tr/CED/Files/Mevzuat/ced_yonetmeligi_english.doc 7 Ekim 2013'te erişildi]
Ref. 6.2	Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the Assessment of the Effects of Certain Public and Private Projects on the Environment. http://ec.europa.eu/environment/eia/full-legal-text/85337.htm. Accessed: 7 October 2013. [Bazı Kamu ve Özel Projelerin Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesine ilişkin 27 Haziran 1985 tarihli Konsey Direktifi 85/337/EEC. http://ec.europa.eu/environment/eia/full-legal-text/85337.htm 7 Ekim 2013 tarihinde erişildi.]
Ref. 6.3	Council Directive 97/11/EC of 3 March 1997 amending Directive 85/337/EEC. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0011:en:NOT. Accessed: 7 October 2013. [Direktif 85/337/EEC'yi değiştiren 3 Mart 1997 tarihli Konsey Direktifi 97/11/EC http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0011:en:NOT 7 Ekim 2013 tarihinde erişildi.]
Ref. 6.4	Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 28 June 2012. Trade and Agricultural Directorate. Recommendations of the Council on Common Approaches for Officially Supported Export Credits and Environmental and Social Due Diligence (TAD/ECG(2012)5). http://search.oecd.org/officialdocuments/displaydocumentpdf/?cote=tad/ecg(2012)5&doclanguage=en. Accessed: 7 October 2013. [Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD). Ticaret ve Ziraat Müdürlüğü. Resmi Olarak Desteklenen İhracat Kredileri ve Çevresel ve Sosyal Özen için Ortak Yaklaşımlar hakkında Konsey Tavsiyeleri (TAD/ECG(2012)5). 28 Haziran 2012. http://search.oecd.org/officialdocuments/displaydocumentpdf/?cote=tad/ecg(2012)5&doclanguage=en. 7 Ekim 2013 tarihinde erişildi.]
Ref 6.5	The Equator Principles Association. The Equator Principles, June 2006. http://www.equator-principles.com/index.php/ep3. Accessed: 7 October 2013. [Ekvator Prensipleri Birliği. Ekvator Prensipleri. Haziran 2006. http://www.equator-principles.com/index.php/ep3. 7 Ekim 2013'te erişildi.]

Numara	Referans
Ref. 6.6	The Equator Principles Association. Draft of Updated Equator Principles (EP III), 13 August 2012. www.equator-principles.com/resources/EPIII_PACKAGE.pdf. Accessed: 7 October 2013. [Ekvator Prensipleri Birliği. Güncellenmiř Ekvator Prensipleri Taslađı (EP III). 13 Ağustos 2012. www.equator-principles.com/resources/EPIII_PACKAGE.pdf 7 Ekim 2013'te erişildi.]
Ref. 6.7	Japan Bank for International Cooperation (JBIC), April 2012. Environmental and Social Considerations Required for Funded Projects. http://www.jbic.go.jp/en/about/environment/guideline/business/pdf/pdf_01.pdf. Accessed: 5 November 2013 [Uluslararası Japon İşbirliği Bankası (JBIC). Finanse Edilen Projeler için Gerekli olan Çevresel ve Sosyal Değerlendirmeler. Nisan 2012. http://www.jbic.go.jp/en/about/environment/guideline/business/pdf/pdf_01.pdf adresinde bulunabilir. 5 Kasım 2013 tarihinde erişildi.]
Ref. 6.8	International Finance Corporation (IFC), January 2012. Performance Standards on Environmental and Social Sustainability. http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/IFC+Sustainability/Sustainability+Framework/Sustainability+Framework+-+2012/Performance+Standards+and+Guidance+Notes+2012/. Accessed: 7 October 2013. [Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC). evresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik hakkında Performans Standartları. Ocak 2012. http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/IFC+Sustainability/Sustainability+Framework/Sustainability+Framework+-+2012/Performance+Standards+and+Guidance+Notes+2012/ 7 Ekim 2013 tarihinde erişildi.]
Ref. 6.9	Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2013. List of OECD Member Countries – Ratification of the Convention on the OECD. http://www.oecd.org/general/listofocdmembercountries-ratificationoftheconventionontheoecd.htm. Accessed: 7 October 2013. [Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD). OECD Üye Ülkelerin Listesi – OECD Sözleşmesi Onayları. 2013. http://www.oecd.org/general/listofocdmembercountries-ratificationoftheconventionontheoecd.htm 7 Ekim 2013'te erişildi.]
Ref. 6.10	Convention on Access to Information, to Public Participation in the Decision Making Process and the Administration of Justice concerning Environmental Matters, 1998 (Aarhus Convention). http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf. Accessed: 7 October 2013. [Karar Verme Sürecinde Halkın Katılımı, Bilgiye Erişim ve evresel Sorunlara ilişkin Adalet Uygulaması hakkında Sözleşme (Aarhus Sözleşmesi). 1998. http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf 7 Ekim 2013'te erişildi]

Numara	Referans
Ref. 6.11	United Nations Convention on EIA in a Transboundary Context, Espoo, 25 February 1991. http://www.google.co.uk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&ved=0CDcQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.unece.org%2Fenv%2Feia%2Fdocuments%2Flegal%2Fconventiontextenglish.pdf&ei=7Tx5UoycC6XK0QW4oICYBA&usq=AFQjCNGreOqUEp5a6V6PrIz48UXvfQ_DjA. Accessed: 5 November 2013. [Sınırışan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirmesi hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi. Espoo 25 Şubat 1991. http://www.google.co.uk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=3&ved=0CDcQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.unece.org%2Fenv%2Feia%2Fdocuments%2Flegal%2Fconventiontextenglish.pdf&ei=7Tx5UoycC6XK0QW4oICYBA&usq=AFQjCNGreOqUEp5a6V6PrIz48UXvfQ_DjA adresinde mevcuttur. 5 Kasım 2013'te erişildi.]
Ref. 6.12	Ministry of Culture and Tourism. The Economy and Trade in Trabzon. 2005. http://www.kultur.gov.tr/EN,33572/the-economy-and-trade-in-trabzon.html. Accessed: 8 October 2013. [Kültür ve Turizm Bakanlığı. Trabzon'da Ekonomi ve Ticaret. 2005. http://www.kultur.gov.tr/EN,33572/the-economy-and-trade-in-trabzon.html 8 Ekim 2013 tarihinde erişildi.]